

8723

కా మ దే వా య న మః

చంద్ర రేఖా విలాపము.

శ్రీ శే॥ కూచిమంచి జగ్గ కవి చంద్ర

ప్రణీతం బైన హాస్య రస

ప్రబంధరాజము.

“క॥ పది నీతులు పది బూతులు

పది శృంగారములు గల్గు ♦ పద్యములు సభన్

జదివిన వాడే యథికుడు

గదరప్పా కుందవరపు ♦ గవి చౌడప్పా! ”

1931

చందా దారులకుమాత్రమే

మూల్యము రూ 1—8—0 ✓

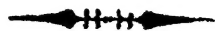

మొదటి కూర్పు

5 0 0

తొలి పలుకు

భాషాభిమానులారా !

భాషామతల్లికి ప్రబంధ గ్రంథరాజములు తేజోవంతములగు ముత్యాలనరులై విరాజిల్లుచుండును. అందు శృంగార గ్రంథములు మిస మిసలాడు కొలికిపూసలలు. అట్టికొలికిపూసలో చంద్రరేఖావిలాపము 'ఆణిముత్యము' వంటిది. దీనిని కవిసార్వభౌమ' కూచిమంచి తిమ్మన్న కవిచంద్రుని తమ్ముడు జగ్గన కవిచంద్రుడు రచించెను.

పావన గౌరవిత తీర పరిసరమున గల పీఠికాపురంబున, ఆప స్తంబసూత్ర, కౌండిన్యగోత్ర కూచిమంచి గంగనామాత్యునకు సుమారు క్రీ. 1700 సంవత్సర ప్రాంతమునం దీ జగ్గకవి జన్మించెను. తిమ్మకవి సింగనామాత్యు లీతని కగ్రజన్ములు.

ఈ కవిచంద్రుడు జానకీ పరిణయమును, సర్వదూరిణముయెను, రాధాకథాసుధానిధానమును, సుభద్రాపరిణయమును, ఉమాసంహిత మును, వివిధ దండకములును, బహుశతకములును, గీతప్రబంధములును, ఖడ్గాది బంధములును రచించెను.

విజయనగర సంస్థానాధిపతులగు శ్రీశ్రీశ్రీ పూసపాటి విజయ రామరాజుగారి చెల్లెలి భర్తయుగు చిత్రలహరి సీలాద్రిరాజుగారి యుం పుడుకత్తెయుగు చంద్రరేఖ యను వేశ్యను నాయకగా జేసి సీలాద్రిరాజు గారిమీఁద నీ ప్రబంధము నీకవి రచించెను.

డాలోక కాలాన • లాఢీల విస్ఫుర

న్నే త్రుండు ఖడ్గన • నిభనిశాత

గీ॥ నఖరుడు హిరణ్యకశిపువి • నాశకుండు

సింహగిరి వర్తియగు నర • సింహమూర్తి

యడరు చింతలపాటి నీ • లాద్రిన్మపుని

సిరియగర్వం బడంగంగ • జేయుఁ గాత॥

3

ఉ॥ నీరదనీలవర్ణుడు శు • నీవరవాహుడు విద్యుదాభవి

స్ఫారజటాభరుండు శఘ • శమ్మసమన్వితద్విర్భ్రమేద్రుఁ డం

భోరుహగర్భమస్తక వి • భూషితహస్తసరోజుఁ డామహ

భైరవుఁ డెచ్చుఁగాత నశు • భంబులు నీలవృపాలుమాళికి॥

4

చ॥ అనువమవిక్రమక్రమ స • హస్రభుజార్ద్ర భాసమానసా

ధనజిత సిద్ధసాధ్యసుర • దానవదక్షుండు దక్షశీర్షఖం

డనుండగు వీరభద్రుండు గ • డంకను జింతలపాటి నీలభూ

జనపతిపుంగవు నిర్విధన • సారవిహీనునిగా నొనర్చుతే॥

5

చ॥ సలువగు రక్తమూర్త్యవన • నుబులు డంబుగందాల్చి కన్నులన్

జలజలభాష్పబిందువులు • జ్వాలాకొనంగఁ జెలంగుచుండు న

క్కలుమురి చేడెయక్కల • కాలము నీలవృపాలునింటిలోఁ

గలిపురుషానుషంగయయి • గాఢకతి న్నటియించు గావ్రతన్॥

6

చ. అనుదినవక్రమాగతు • నైచరియించుచు నైరవగ్గముల్

దవరఁ బరస్పరాత్మకను • దాలిచి మంగళుండు న్నరుండునుకొ

శనియును రాహువు న్నిగుల • సమ్మతి దావీదశజన్మరాసులన్

గొనకొని సిల్చి నీలవృప • కుంజరుని న్నడతేర్తురెంతయుకొ.

7

క. భీమకవి రామలింగని

ప్రేమకృషుఁడైచెలంగు • శ్రీనాథకవికొ

రామకవి ముఖ్యులను బోధి

ద్దామగతిం జిత్తునీధిఁ ♦ దలచి కడంకఁ.

8

వ. ఇట్లు సకల దేవతాపార్థవంబును సుకవి జనతాభివందనం
బును గావించి యే నొక్క హాస్యరసప్రధానమగు ప్రబంధంబు సుకవి
చిరమనోనురాగ సంధాయకంబుగా రచియింప నుద్ద్యోగించి యున్న
సమయంబున.

9

సీ. తన యవక్తి మా ♦ ద్యత్కృష్ణకోకికి

గురుత రాజాండంబు ♦ గూఁడు గాఁగ

తన లోభగుణవిచార ♦ తన దురాలభలత

కప్పదిశల్ మాకు ♦ లై చెలంగ

తన సందతసమయ ♦ ఘనత మోవితతికి

బహుగృహంబులు శైల ♦ గుహలు గాఁగ

తనదు జారత్వదో ♦ రునకు సుకరశర్మ

నాటకం బధ్ధాంజ ♦ సంబు గాఁగ

గీ. నవని దీపించు జంద్రచే ♦ ఖాభిధాన

వారనారీత్రికోణ సం ♦ వర్ణమాన

రసపరిస్థిత సుఖగదా ♦ వ్రణిణిశాంక

భూషణుడైన నీలాద్రి ♦ భూమిపుండు.

10

వ. వెండియు నఖండ భూమండల మండనాయమాన మానవాభినాధ
సాధుయూధ నిర్నిరోధావరోధ సభాభవనాభ్యంతర నితాంత
వర్ణనీయ కాలకూటకాకకజ్జలఖంజరీటకలబళేంగాలకాలమార్జల
గండోపలఘనాఘనగంధేభ షరంబకదంబ సంభాసమానానూనాం
తదిగంతాక్రాంతావయశోమండలుండును, సుభగుండును
మైరావణ రావణ కుంభకర్ణ కుంభనికుంభ శుంభనిశుంభ జంభ
హిడింబ ప్రలంబపాలోమ బకవత్సక బాణచాణూర ఘటోత్కచ

కాలనేమి ఖరదూషణ త్రిశిర మారీచ మాలినుమాలి మకరాక్ష
 ధూమాక్ష శోణితాక్ష ప్రమఖరక్షోడక్ష సద్భక్షతుద్ర
 నిర్నిద్ర దాగ్నిపద్మ మద్గుణాధ్యక్షుండును, సర్వావలక్ష
 ణుండును, కిరాతగుణగరిష్ఠుండును, దుర్మార్గ ప్రవీణాస్పదుండును,
 బ్రహ్మణ ద్రవ్యభక్షణదక్షితుండును, బాలగండాసమాకర్షణకు
 తూహలుండును, నిరంతరానంత దుర్దాంతప్రాంతకాంతారాంతరా
 శకరాశమాన్యానర్గళ సంచరద్గవయగోమాయు గోపుచ్ఛకురంగ
 శశమర్కటోలుక గ్రామసూకరప్రముఖ పౌకట మృగయా
 విహార విశారదుండును, మహాన్మాదుండును, సుకవినికురంబ
 విద్యత్కదంబవందిసందోహ నైతికశ్రేణికా మనోరథార్థ వ్యగ్గీ
 కరుణాసంహరణాకారణ నిర్దయస్వాంతుండును, నిగతశాంతుం
 డును, బహువారనారీ జనాలింగన దుర్గంధబంధుర భగచుంబన
 తాడనపీడన దంతక్షత నఖక్షత మహిషమాన్జాల మర్కట
 కుక్కుట కుక్కురప్రముఖ బంధనై పుణ్యగుణగరిష్ఠుండును, దుష్ట
 శ్రేష్ఠుండును, శ్రీమచ్చితలపాటి పరశేషారావార ఘోరజాజ్వ
 ల్యమానానూన శిఖాసందోహ సందీప్త బడబానలుండును,
 చలచిత్తుండును, సంగరాంగణభీరుండును, విషయ శూరుండును,
 సీచపాచ కాథారుండును పరమదుర్బల దుర్బరశరీరుండును,
 అత్మీయదాసవిలాసినిజన మనోధనపశ్యతోహరుండును, పతయా
 భీరుండును, నగు నీలాద్రిరాజస్య పుంగవుం డొక్కనాడు.

సీ॥ వేటవేపులు పది • నేలు మచ్చికమీలు

మూతినాకుచు దండ • మొలు, గూచుండ

తొమ్మిది తప్పెట లూని • క్రమ్మి రసాలాలు

జోళారనుమ వేట • నాంపు దెలుసు

దురకనేస్తలు సురా • పరిమళం బెసగంగ,

జెవిచెంత మనవుల • జెప్పుచుండ

రసపాశ్వు లడర వా ♦ రస్త్రీలు ముంగలఁ
ద్వాధై యటంచు నృ ♦ త్యంబునలుప

గీ॥ విరయ మెనఁగంగఁ గుంటెన ♦ పనులు నేయు

నేవకులు దాసికలు డాసి ♦ క్రేవనిలువ

నలరు కొప్పొకగ్రామ సిం ♦ హాననమునఁ

గడఁక దళుగొత్తఁ బేరొల ♦ గముననుండి॥

12

మ॥ సరనాక్రేసరుఁ గూచిముచికుల ♦ భాస్వద్వాఙ్మరాకావిధున్

జిహ్వేర్తి బహుళాంధ్రలక్షణవిదున్ ♦ శ్రీమజ్జగన్నాథ సు

స్థికారద్యుకటాక్ష లబ్ధకవితా ♦ ధీయుక్తున్ జగ్గరా

ద్వీరనామాంకితునన్నుఁ జూచిపలికెన్ ♦ వాల్మభ్యలీలాగతిన్॥ 13

సీ॥ రచియించితివి మున్ను ♦ రసికులొనని మెచ్చ

సురుచిర జానకీ ♦ పరిణయంబు

వచియించితివి కవి ♦ వ్రాతము ల్పొగడంగ

ద్విపద రాధాకృష్ణ ♦ దివ్యచరిత

ముచ్చరించితివి ని ♦ ద్వచ్చయంబు నుతింపఁ

జాటుప్రబంధముల్ ♦ శతకములును

వడి ఘటించితి విరు ♦ వదిరెండు వర్ణనల్

రాణింపఁగా సుభ ♦ ద్రావివాహ

గీ॥ మాంధ్రలక్షణ లక్ష్యంబు ♦ లరసినావు;

భూరిరాజన్య సంపత్ప్ర) ♦ పూజతుండవు;

భళిర! నీభాగ్యమహిమ చె ♦ వ్పంగదరమె?

జగ్గరాజకవీంద్ర! వా ♦ చాఫణీంద్ర!

14

ఉ॥ అర్ణవమేఖలంగల మ ♦ హాకవికొటులలోన నెంతయున్

బూర్జుండవీపు సత్కవిత ♦ బూతులరీతుల గోరుకొండగా

వర్ణనసేయనేరుతువు • వాలెముఁజల్కఁగబల్కు మూర్ఖులన్
 దూర్ణమె తిట్టించువుదువు • ధూర్తవు, పౌరుషశాలివెంతయున్
 నిర్ణయమితైఱంగెఱిగి • నేర్పుననిన్ను బహుకరించినన్
 స్వర్ణవిభూషణాంబర గ • జద్వజచామరగోధనాశ్వదు
 ర్వర్ణవిచిత్రపాత్ర బహు • రాజ్యరమారమణీయపుత్ర సం
 క్షిప్తసమస్తవస్తు వర • గేహ సమంచిత భోగభాగ్యముల్
 కర్ణసమానదానము, న • ఖండపరాక్రమశక్తి, నిత్యదృ
 క్కర్ణ కులీనవాగ్విభవ • గౌరవ, మాశ్రితబంధురక్షణో
 దీర్ఘకృపారసంబును, న • తిస్థిరబుద్ధి, చిరాయువున్, సుధా
 వర్ణయశంబును స్థలిగి • వర్ధిలఁజేతువు జగ్గసత్కవీ॥ 15

వ॥ అని యనేక ప్రకారంబులం గొనియాడి యీడులేని వేడుకగ
 జంద్రరేఖాభిధాన వారవారణరాజయాన యూర్గుప్రదేశంబున శిరంబు
 మోపిపగుండి క్రిందుచూచుచు నారాజాత్మజుండిట్లనియె. 16

క॥ వేంకటేశాస్త్రిలు మాకు న
 లంకారగ్రంథ మొనటి • లలి సురభాషన్
 బంకించె నాంధ్రకావ్యం
 బంకిత మొనరింపుమీవు • నట్లనె మాకున్॥ 17

క॥ అని మున్ను సత్ప్రబంధం
 బొనరింపుమటంచుఁ జెప్పి • యుంటిమి వెన న
 ట్లనె రసముగఁజెప్పితి వది
 గొన నిపుడు ధనంబులేదు • కొదువలభించెన్॥ 18

సీ॥ వినుమదియెట్లన • మనుజులు నామీదఁ
 బిట్టగఁ జలమూని • విజయరామ
 ధరణీశుశ్రోఁ జెప్ప • దండుగ పన్నెండు
 వేల రూపాయలు • వేగఁకొనియె

నిచ్చాపురంబులో ♦ నేనొక్కలంజతో

భోగించి నిద్దుర ♦ బోవ జోతు

తెలమి డేరాజొచ్చి ♦ బలువైన గుఱ్ఱంబు

వెండివల్లముఁ బది ♦ వేల్వరాల

గీ॥ సొమ్ము దొంగిలిపోయిరి ♦ సొమ్ముపక్కి-

సాటిదేశంబు రాయభూ ♦ పణుండు ద్రొబ్బె

దప్పె భాగ్యంబు సిర్భాగ్య ♦ దశ లభించె

దవిలి సత్కృతిఁగొనఁ బదా ♦ ర్థంబులేదు॥

19

న॥ అదియునుంగాక.

20

తే॥ గీ॥ సత్కృతులు మున్న రాజు ల ♦ సంఖ్యగాఁగ

నంది, రవియెల్ల జగతి నం ♦ దంద యణఁగె;

ఘనత జగ దేకవిఖ్యాతి ♦ గలుగదయ్యె

వ్యర్థమయ్యెఁ బదార్థంబు ♦ వారిదెల్ల॥

21

క॥ అవకీర్తియుఁ గీర్తియు భవి

నెపుడుంబోకుండుఁ, గీర్తి ♦ కియ్యఁగ వలయున్

విపులముగ ధనము, మాకేపు

డుపకారము గాఁగ జెప్పు ♦ మొకకృతి సరగన్॥

22

క॥ చెప్పిడుము హాస్యరసముగ

గుప్పన ముండెవరుఁ జెప్పు ♦ కొన విననిది గా

నిప్పుడు నాకును నొప్పుల

కుప్పకు నీ చంద్రరేఖ ♦ కును ముదమొదవన్॥

23

క॥ గంగిసుమీ మును పేరున;

భృంగిసుమీ నాట్యకలనఁ ♦ బేర్కొనమరుసా

రంగిసుమీ దీనమృను

దెంగిసుమీ కామరతుల ♦ దిట్టడనె తిన్॥

24

తే॥ గీ॥ వారకన్యకయని నీవు కేరవలదు,
 దీనితోనాకునేస్తంబు ♦ పూనజేసి
 కడకమైనాడిమళ్ళ వేంకటమనీషి
 దీనితల్లిని విషయించు దృష్టికలన॥

25

క. బోగమువారందఱు న

చోచ్చగుంభన మెనంగ వచ్చి క చూడంగ, నతఁడా
 యాగాయతనము లో ను
 యోగము గావింపజేసి ♦ నొగి నిర్దురకు

26

క. అతనికిఁ గూతురగుట

జాతుర్య మెల్ల నేర్పె ♦ చాళీతిగతుల్
 భ్యాతిగ నిది నా మదికి
 జేతస్సంజాతసుమవి క శిఖమైనాటె॥

27

ఉ॥ దీని మొగంబుడంబు మఱి ♦ దీని విలంబకుచంబులందిము
 దీని ఘనోరుకాండయుగ ♦ దీర్ఘవిశ్లేషుకేశపాశము
 దీని మధువుతాధరము ♦ దీనిమహోన్నతరోమగాజము
 దీని సుబాహుమూలరుచి ♦ తెల్లమునా కెదబాయ వెప్పుడున్॥ 28

ఉ॥ సానులగూడనో? మునుపు ♦ చక్కనిచిక్కనినిక్కుముక్కుపె
 నోళ్ళులహాడనో? కడు సము ♦ బ్రలహంకజస్త్రీ విభ్రమా
 నూనవిలాసపేశల మ ♦ నోహరయోనికి సాటి నేయఁగా,
 గానగఁరాదు, వస్తు వది ♦ కన్నులఁ గట్టిన యట్లదోచెడి॥ 29

సీ॥ చంద్రబింబసూర్తి ♦ జౌకనేయఁగఁజాలు

ముద్దుగారెడి నవ్వు ♦ మోముతోడ

కలువరేకుల డాలు ♦ గడకొత్తగాజుల్

తోరంపునిడుద కం ♦ దోయితోడ

కరటికుంభంబుల, ♦ బరిభవింపగజాలు

కర్కశకుచయుగ్మ ♦ కంబుతోడ

- బంధువీవముతోడ ♦ బ్రతిఘటించగఁజాలు
రాగనయోగాధ ♦ రంబుతోడ
గీ॥ సొగసు గులుకంగ నుపరతి ♦ జొక్కఁజేసి,
కొసరి నా మానసబెల్ల ♦ గొల్ల లాడి,
నన్ను దాసునిగా నేలె ♦ నన్నిగతుల
దీని వర్ణంపుమా రసో ♦ దీర్ణముగను॥ 30
- క॥ ఎన్నివిధంబుల దెంగిన
దన్నదు తిట్టదు, వరాలు ♦ ధాన్యము సొమ్ముల్
సన్నపుఁ గోకలుఁ దెమ్మని
నన్నడుగదు, యిట్టి వార ♦ నారులుఁ గలచే? 31
- క॥ భగముబిగి మొగముజిగియును
ఁగురాకన్మోవికావి ♦ జెప్పఁగఁదరనూ
తెగ నన్నును దీనినిగడు
సాగిసుగ వర్ణంపవలయు ♦ సుకవితంసా॥ 32
- ప॥ అస యత్యంతప్రేమాతిరేకంబున వేడిన నే నిట్లంటి.
సీ॥ అది పురోహితు ♦ లైన శేతోమూర్తు
అను గతాయుల కడ ♦ కనిపినావు
సాధు జయంతి మ ♦ హాదేవుమాన్యంబు
తెలమి కాసాలంజ ♦ కిచ్చినావు
రాయవరంబు మి ♦ రాశిదారుల నెళ్ళఁ
గొట్టి కొంపలఁ బను ♦ లట్టినావు
ధర్మాత్ముడును దాత ♦ తమ్ముడు నగు రాయ
విభు నిరుద్యోగఁగా ♦ వించినావు
గీ॥ బోయ గొల్లాములోఁగాను ♦ బోకయుండ
వేంకటమనీషిచేత ని ♦ రంకుశగతి

గ్రతువు నేయించితివి నీకు ♦ గృతియొనర్ప

స్థామగుట్టు చేతు నీ ♦ లాదిరాజు.

34

వ. అనినం బ్రహ్మష్టదుష్టహృదయుండై శిరఃకంపంబు నేయ
నేనును బరమానందకందళిత మానసారమిదుండైన వచ్చి యతనికి
షష్ఠ్యంతంబు వీప్రకారంబునం జెప్పం బూనితి.

35

క. నీచాధారునకు మహా

యాచకశుకశాల్మలీద్రు ♦ మాకారునకు

బ్రాచుర్య వికారునకుం

రాచిన్యవకులాభిగరభ ♦ రసనారునకు

36

క. క్రూరునకు సాధుబాధా

చారునకు న్యోనిపాన ♦ సంశీలునకు

జారునకు విప్రతతి ధన

వోరునకు బుచ్చిహీన ♦ శుభరహితునకున్.

37

క. పరనారీ భగచుంబున

పరతంత్రున కళులదుష్ట ♦ పాపాత్మునకున్.

నిరుపమదుగ్ధణశీలికి

ధగలో నీలాద్రిరాజు ♦ దౌర్భాగ్యునకున్.

38

క. అతిమూఢశీలునకు సం

తతప్యగయాభీలునకు ♦ దాసీవనితా

విశతరతిలోలునకు ఘన

పతితుజనపాలునకును ♦ బదయాభునకున్.

39

క. దుర్భరతనునకు రండా

గర్భాపాతనవిధాన ♦ కాశలకలనా

విశ్వాత్మాయశునకున్

విర్భరకలుపాత్మునకును ♦ నిర్భానకున్.

40

క. ఆవిష్కృత చంద్రిభగ

దేవీపూజావిధాన ♦ ధీసారునకున్

గేనల రణధీరునకున్

భూవలయోద్ధరణఘోర ♦ భూదారునకున్.

41

క. వారవధూ సారమధూ

హరివదనచుంబనక్రి ♦ కచభవదురువ

క్రూరూథ రదనుచకుగాం

తారాంతర నవచుకు వి ♦ తతవిధనుచకున్.

42

క. చింతలపాట్యువ్యయతత

కాంతారకుతారునకున్ ♦ ఘనతరచింతా

క్రాంతునకు నీలధరణీ

కాంతునకు న్వీతసుగుణ ♦ గణశాంతునకున్.

43

వ. అసభ్యుడయవరంపరాభివృద్ధిగా నాయొనర్పంబూనిన చంద్రి
రేఖావిలాపం బను సత్ప్రబంధరాజుబుచకుగధా క్రమం బెట్టిదనిన—

—♦ క థా ప్రా ర ం భ ము. ♦—

వ. మున్నుశ్రీశీవబ్రాహ్మణవత్సాగ్రగణ్యుడగు వీరభద్ర భట్టార
కేంద్రునకు శ్రీమద్వైఘాననంశోత్తంసం బగు నులినరసింహచార్య
వర్ణుండిట్లని చెప్పందొడంగె.

44

సీ. బహుళనానావిధ ♦ పశుకళేబరచర్మ

కంకాళవాలఖు ♦ రాంకితెంబు

మస్తిష్క-వల్లూర ♦ మాంసతాదనమాద

కంకపాయసగృధ్ర ♦ సంకులంబు

సాండ్రక్షతబిందు ♦ సుదోహపరిమిళ

నృక్షీ కాక్రీమికిట ♦ కాక్షయంబు

పలలాశనానంద ♦ భరితపరస్పర

కలహకృత్కౌలేయ ♦ గవయశివము

గీ. మధురతరమదిరాపాన • మదభరాతి
 ఫేలబాలిశచండాల • జాలతాడ్య
 మానశూర్యనినాద స • మన్వితముదు
 రావనపల్లె బోయగో • ల్లాపవల్లె. 45

గీ. బోయలును గొల్లలును నందుఁ • బొందుగూడి
 యుండుటను బోయగొల్లలు • యూరు వెలసె
 మఱియు దగ్ధామముగ నొక • మాలపెద్ద
 చెఱువు, ద్రివ్యించె జనుల క • చెప్పెరువు గాఁగ- 46
 వ. అంత గొంతకాలాబుసకు. 47

క. అప్పారావున నొకకృతిఁ
 జెప్ప నతం డడఁగ నాదు • జేరెను వినయా
 బొప్పక వేంకటశాస్త్రిలు
 గుప్పన నతఁ డాడినుళ్ళు • కులుఁ డెన్నంగన్. 48

గీ. వానిఁ ప్రార్థింప నొకపెను • పాకఁజూచ
 వాసముగ నందు వసియించి • వలనుమీరఁ
 గొడుగులును దాను వాడిచ్చు • కోలుదినచు
 నిడుములకు నోర్చి కాలంబు • గడుపుచుండి. 49

క. నీలూదివిభుని కాకృతి
 వాలాయము నిచ్చి సిరులు • వడయఁగ వలె నం
 చాలోలచిత్తమున దా
 నాలోచన చేయుచుండె • నాత్మజతోడన్. 50
 వ. అంత. 51

క. కటకపు వేంకటసానికే
 విను డగుటను నూజవీడు • విడిచి యచటికిన్

దట్టుకున గూతుం దోడ్కొని

మటుమాయలు వన్నుకొనుచు శ మచ్చిస జేరెన్.

62

క. చేరిన దాని నతడు గని

కూరిమిఁగో గొగిలించి • కొని మక్కువ నా

హారాదికంబు లిడుచును

సూట్రిడల జెలంగి • మన్నన నునిచెన్.

53

వ. అది యెట్టిదనిన.

54

సీ. పుట్టకాల్ సొట్టకేల్ శ వట్టివేలుజెవుల్

పట్టలే కట్టెట్ట • బిట్ట గదలు

మిట్టపండ్లును బెను • లొట్టకన్గవయును,

బిట్టలె చుట్టలె • పిట్ట నిదిడి

దట్టమె బలుకొంగ • ఫిట్ట చ్చట్టవలను

గొట్టంగ సమకట్టి • నట్టితెలుపు

రెట్టింప నొదల • బుట్టి చెంపలమీద

నట్టాడు నీకల • కట్టచుట్ట

గీ. తొట్టిపెదవులు దుంపర • లుట్టిపడెడు

చట్టికెన యగునోరును • గట్టిలేక

గొట్టమిట్టాడు బలుజను • లుట్టిపడెడు

యోని గలయది వేంకట • సాని మణియు.

55

సీ. కల్లు పెల్లుగద్రావి • కాటుకూతలు గూయు

మూలని నై నలు • మరులుగొల్పు

కానువీసంబులు • వాసిగాలంకించి

జుడిగి నెల్లాళ్ళలో • జోగిజేసి

యిలవెళ్ళగా గొట్టు • నెక్కువతక్కువ

మాటలాడును వట్టి • బూటకములు

వేంకటశాస్త్రుల ♦ వేశ్య నెవ్వరితోడ

నవ్వదంచును జనుల్ ♦ నమ్మఁ దిరుగు

గీ॥ కూంతునకు నెవ్వనిం దెచ్చి ♦ కొమరు కన్నె

పాయ మిప్పించి యే రీతిఁ ♦ బ్రబలు నల్లు

చేసెదనో యంచుఁ జెవిలోనఁ ♦ జెప్పు చుండు

శాస్త్రీగారికి వేంకట ♦ సాని యెపుడు॥

56

క॥ ఈనరణిఁ దెలుప నాతం

డా సానిం జూచి పలికె ♦ నలివేణి! మదిన్

నేనరక తాళి యుండుము

నీ సుతకున్ గూర్మిఁ గూర్తు ♦ నీలాద్రిశృపు॥

57

క॥ నా కృతికన్యకకును గన

దాకృతి యీ కన్యకకును ♦ నతనిం బతిగా

నీకొనఁ జేసిన మనకున్

జేకలు భాగ్యం బటంచుఁ ♦ జెప్పి రయమునన్॥

58

ఉ॥ యోగము వేరు చెప్పికొని ♦ యర్థము ధూప్రజ వేడి తెచ్చినన్

భోగము సేయవచ్చు నిజ ♦ పుత్త్రసహోదరదారబంధు సం

యోగము గాఁగ నంచుమది ♦ నూహయొనర్చి, యతండుఖండమా

యాగుణదూషితాత్ముడయి ♦ యచ్చొలువెల్వడియెల్లభూములన్॥

క॥ నీచత్వమునకు రోయక

చూచిన నరులెల్ల వేడి ♦ సుడినడక కడున్

యాచన జేసి పదార్థ మ

గోచరముగ సంగ్రహించు ♦ కొని వచ్చి వెనన్॥

60

ఆ॥ వె॥ మాలవాని చెఱువు ♦ మఱువున బందిట్లు

సాలలును ఘటించి ♦ సంభ్రమమున

యోజకులును బెద్ద ♦ లైన విప్రుల గూర్చి
దీక్ష బూని నిజ ♦ సతియును దాను॥

61

అ॥ వె॥ కడక దక్షిణాగ్ని ♦ గార్హపత్యాహవ
నీయ వహ్ను లందు ♦ నిలిపి మంచి
మేకపోతుగముల ♦ మెదల కుండ వధించి
వెరపు మీఱ నందు ♦ వేల్పు చుండి॥

62

అ॥ వె॥ ముఖము జూడ వచ్చు ♦ మనుజుల కిష్టిస్థి
గాగ నన్న మిడడు, ♦ గదుముడనుచు
గొడుకుతోడ దనదు ♦ కూతుమగనితోడ
జెప్ప వారు లోభ ♦ చిత్తులగుచు॥

63

క॥ కొందఱ కొ కింత కూ డిడి
కొందఱకుం గూర లొనఁగి ♦ కొందఱ కిడకే
దండన నేయుచు గెంటుచుః
గొందఱఁ దిట్టుచును వెళ్ళు ♦ గొట్టుచుఁ గడఁకన్॥

64

సీ॥ పుడమితేం డ్లంపిన ♦ గుడదధిసైయంగ
వీనముల్ లోనీండ్ల ♦ లోన డాచి
కరణంబు లంపిన ♦ కంద పెండలములు
పదిలంబుగా నేలఁ ♦ బాఁతి వైచి
బ్రాహ్మణు లైచ్చిన ♦ బహువిధఫలములు
లోలోనఁ దనదు చు ♦ స్టాలకిచ్చి
కోమల్లు డెచ్చిన ♦ గురుతరవస్తువుల్
మెల్లమెల్లనఁ దానె ♦ మ్రింగివైచి

గీ॥ పప్పులో నుప్పు మిక్కిలి ♦ పాఱఁ జల్లి
నేతిలో నాముదమ్మును ♦ నిండ నింపి
పులుసులో గంజి మిక్కిలి ♦ కలయఁ బోసి
శత్రుములలోన మిరియంపుఁ ♦ బడడు గలిపి॥

65

తే॥ గీ॥ మంచి బూరెలు పొణకల ♦ మాటు నెట్టి
 పిండిబూరె లొ క్కొకముక్క ♦ పెద్దవారి
 విస్తరులలోనఁ బాటంగ ♦ విసరివైచి
 కనరికొట్టిన విప్రు లాఁ ♦ కటను లేచి॥ 66

క॥ శపియించుచు నెడలచే
 దపియించుచు నేటి కేమి ♦ తాళుఁ డటంచుకొ
 జపలస్వాంతుం డీతఁడు
 కపటపుయజ్ఞంబు నేయాఁ ♦ గడఁగె నటంచుకొ॥ 67

క॥ చప్పులు చాటుకొంచును
 ముప్పున నిశఁ డేల క్రతువు ♦ మొససి మొసరెప్పకొ
 మొప్పెతనఁబున? సరము
 గుప్పున నిక్కపటవృత్తిఁ ♦ గూర్చె నటంచుకొ॥ 68

తే॥ గీ॥ జవ్వనంబున వేంకటసాని యధర
 మధువు గ్రోలిన రోత నో ♦ మది దలంచి
 నృద్ధదశ సోమపాథ మి ♦ విధి నొనర్చె
 గాని స్వర్గాపవర్గచ్ఛ ♦ గాదు నుండు॥ 69

తే॥ గీ॥ అనుచు జను లెల్ల నిబ్బంగి ♦ నాడు చుండి
 రంత వేంకటశాస్త్రి యా ♦ గాయతనము
 ప్రకటముగ జూడ జంతల ♦ పాటి నీల
 నవరగ్రామణి మనంబు ♦ నం దలంచి॥ 70

క॥ బోగము మిడిమేళంబులు
 భాగవతులు వేటకాండ్రు ♦ భషకచయంబుల
 మూగి తన వెంట గొలువగ
 వేగంబున దరలి యట బ్ర ♦ వేశంబయ్యె॥ 71

వ॥ ఇట్లు ప్రవేశించి యవ్వీప్రపుంగవు దర్శించి యుడుగరలోనంగి
శాలాసమీపమునం బటకటీరాభ్యంతరంబున నిలిచి తడీయ కృతూ
మంత్రతంత్రప్రయోగప్రధానవిధానము లాలోకించి హాళిం గనుచుండె;
చమ్యవసరంబున॥

స॥ నిష్కలోపలి పుచ్చ ♦ విత్తులగతి గప్ప

గల గొగ్గిపండ్ల సిం ♦ గార మడర

నిప్పు గల్గిన పేడ ♦ కుప్పలో బురువుల

చొప్పునఁ గొప్పున ♦ సుమము లమర

కప్పచిప్పలఁ బొల్పు ♦ కండ్ లూడెడి రీతి

జీక కన్నులఁ బును ♦ లేపు మీఱ

మాట చెంగట వ్రేలు ♦ సును తంబకాయల

సరణి పొక్కులి దండ ♦ చన్న లొప్ప

గీ॥ గడ్డిబొద్దువలెను మేను ♦ గానిపింప

బొరకజ్జల తేఱఁగున ♦ బాహులలర

జనకయాగంబుఁ బాడవ ♦ చెప్పను ద్రికోణ

సాంద్రతరరోమరేఖ యా ♦ చంద్రరేఖ॥

73

క॥ ఇటు వలె నచటికి వచ్చెడు

నిటకంటకీ జూచి చిత్త ♦ నిభ్రమ మొనవ

దటుకున నీలన్మసతి హృ

త్పుటమున సోలుచును దాని ♦ బొగడఁ దొడంగు॥

74

క॥ జడకుచ్చును మెడపెచ్చును

నడగచ్చును బొచ్చు పెఱిగి ♦ నలుపగుమేనున్॥

నిడుద లగు తొడల బెడంగు

గడు వలమగు నడుముఁ గలుకు ♦ కలి కిది భళిగా॥

75

క. నిక్కు పొగపిడుత గదరా

ముక్కు; మొగం బెన్నఁ గోతిఁ ♦ ముఖమున కెరయా
బొక్కిలి మొలలో తగు భలి

యక్కజంపు నూనెసిద్దె ♦ తొర కుచంబుల్.

76

శే. గీ. మోవి పీయూష మూరును ♦ శేవలముగ

గవ్వదళనరి పండ్లహరి ♦ కలికిమేని

మృదువు కోరితకంపలఁ ♦ గదుమజాలు

చెక్కులలారా లోహపు ♦ నక్కుతొర.

78

రి. వె. చూపు కాకిచూపు ♦ నేపాతుకన్నలు

పిల్లికనులఁ గదుమ ♦ నుల్లసిల్లు;

సర్వము గార్హభమును ♦ బరిహసింపగఁ జాలు

మడనసడనమెల్ల ♦ మంగలబు.

78

క. ఈ నీటుసాని నెచ్చట

గానము గడమున్ను నేడఁ ♦ గట్టగదీనిన్

భోసీక రతిగలంపక

యే నేక్రియఁ దాఱునాడఁ ♦ నికనిబోటన్.

79

క. భషకకపిచటకగార్హభ

వృషభాదికబంధగతుల ♦ నేమటు దీనిన్

విషయింపక నేలాగున

విషమగరుశరాళి బాధ ♦ వీడునె నాకున్.

80

సీ. బాలరండలఁ బది ♦ వేల మరుగ్గొల్పి

కోర్కెదీరగ మున్ను ♦ గూడినాడ

మగవాండ్రబెక్కండ్ర ♦ మచ్చిక ల్లావించి

కొంచక రతుల జొ ♦ క్కించినాడ

నాసికాజనులకుఁ ♦ గాసువీసంబీక

వెనఁ గొల్లవంపులు ♦ వెట్టినాడ

సానిబోగమువాండ్ర ♦ జనవుబల్మినిబట్టి

పలుమారు రతికేళి ♦ గలిసినాడ

గీ. కాని యీసోయగమును నీ ♦ కలికిమీది

పేమమును పెఱచోట ల ♦ భింపలేదు

మరుని మాయావికారమో! ♦ మగువమచ్చు

మందుచల్లెనో; నామది ౧ మందగించె.

81

క. ఈ మా పీ యింతిని నా

కామాతురత మెల్ల గీట ♦ గాఢతరమహా

స్తోమాయత ఖరబంధో

చ్ఛామత మెఱియంగ దెంగె ♦ దను వలపారక.

82

శా. పుణ్యంబేడిన నేదనీ, జనులుగుం ♦ పుణ్యాడి కా దంచుఁ గా

ర్పణ్యప్రక్రియ దెల్పినం దెలువనీ, ♦ రాజు ల్మహాదుర్గుణా

గణ్యుండంచును బల్కినం బలుకనీ, ♦ కౌతూహలంబొప్ప నీ

సణ్యస్త్రీమదురాధరోదితసుధా ♦ పానంబు గావించెదక.

83

ఉ. చెక్కిలి నొక్కి ముద్దుఁగొని ♦ చిక్కనిచక్కని గుచ్చచన్నులం

దొక్కట గోరులుంచి, జిగి ♦ యూరువులంటుచు, గోర్కెగీరగాఁ

గున్నటబంధవై ఖరుల ♦ గూడ్డిగాక మనోజుధాటిచే

నిక్కడ నిల్వగదరమె ♦ యించుకయుక? బెరమాటలేటికిన్. 84

క॥ అని యనివారితమోహము

నునమున బెనగొనగ నతడు ♦ మఱిమఱి చూడక

ననితయు నాతని దప్పక

కనుగొని యనురాగ మొదవ ♦ గడక నుతించెరిక॥

85

సీ॥ పరువంపుఁబాయంపుఁ ♦ దురకబిడ్డనిరీతి

మట్టమీఱఁగ బాగ ♦ జుట్టినాడు

కులుకుజవ్వనపు బ • స్థుజరాతిపాపని
 వీలుగాఁ బోగులు • వెట్టినాడు
 అడుభాగవతుని • జాడ గడ్డముమూతి
 నున్నగా గొరిగించు • కొన్నవాడు
 దుబుక్క • కొమరుడు • దుంకనిజారును
 బుడమిబీరెడి నగ • స్తోడిగినాడు

గీ. మమగులొట్టె మహిమంబు ? మాడ్కి మేర
 నందముగ మంచిగఁ గాఁ మ • లందినాడు
 భారీ! యీనీలవృత్తితో • గలియ గలుగు
 బాలికామణిదేకదా • భాగ్య మరము.

85

క. ఖగ్గుప్తునదృశణేజుడు
 సరమాత్మ జతుల్యహు • శాలిసుభగభా
 సురవదనుడు హరిసన్నిభ
 గురుతరగుణుడిట్టి రాచ • కొమరుడు గలజే.

87

ఆ. నె. గుహ్యకేశతుల్య • గురునైభవృండు పీ
 నోరుశాలి, సమర • భీరు డుర్వి
 జనుల నమలుబుద్ధి ? జనువాఁ డిశని దేజీ
 వాసుదేవుడెల్ల • చేసెనొక్కొ.

88

క. ఆవాలుగన్ను లందము
 పీఠరభుజదండములు • బృహగండములు
 గేవలశోభాతమఁ జే
 భూవరుఁ డెక్కిని నాకు • బోజుగగునొక్కొ?

89

సీ. బూరుగుపెనుమాని • పొడవు, గానుగఱి
 వలమదేహము, దాక ? వంటినోరు
 పెనురసపుంబొల్లి • పెదవులు, వలమెన

మలజేష్టకరనగు ♦ వెఱుపు మొగంబును,
బొడకంఠ తలకాయ, ♦ కుడిశిగూన
బోలెడు బొడ్డయు ♦ బొలనుగన్నులలావు
నడుము, రాపాడెడు ♦ నడుగులార!

గి. పెద్దయెనుగుకాలంత ♦ కద్దశిశ్న
మిట్టి సౌందర్యనిధి భువి ♦ బుట్టజేసి
నట్టితామరపట్టి నే ♦ ర్పరయదరమె
చాలజదివిన వేంకట ♦ శాస్త్రికై న.

90

క. నాపూర్వపుణ్యఫలమున
నీపురుషునితోడనేస్త ♦ మెనసినసూర్మిన్
చే పిచ్చెద మా పిచ్చెద
గావల్యము లేని నిండు ♦ శౌగిలిరనికన్.

91

చ. జడకటిసేమదూలఁ విడు ♦ జన్నులు తొమ్మున్రేలఁ గొప్పు వె
న్నడరుమఁ జిందులాడఁ బురు ♦ పాయిత బంధకళాప్రవీణత
జెడుగుడు లాడి వీనిఘన ♦ శిశ్నపటుత్వమహత్వ మెన్నుచున్
విడువకవీనిఁ గూడి మది ♦ వెత్రీ దగుల్కొనజేయుటెన్నడో. 92

✓ నీ. కూతురుబుడమ, మర్ల ♦ మాతంగియాకును
మూత్రంబుతోనూరి ♦ ముద్దజేసి
పచ్చిపసపుతోడ ♦ బాగుగామర్చించి
నూనెతోడనుగూర్చి ♦ మేన నలుగు
వెట్టిన, నుమ్మెత్త ♦ విత్తులు గుండెత
ల్లడపాకు పసరు ను ♦ ల్లాసమునను
గాల్మడిఁ గలిపి పో ♦ కలు దానిలోపల
నానించి యెండించి ♦ లోనికిముడ

గీ॥ వీడియముతోడఁ బెట్టిన ♦ విడువ కితఁడు

బంటు తెఱంగున నా వెను ♦ వెంటఁ దిరుగు

సల్లు చేయఁగ నతఁ డెన్ను ♦ డబ్బు నొక్కొ-

మెల్లమెల్లనఁ గలధనం ♦ బెల్లదొబ్బు॥

93

క॥ కొందఱు మలయుక్తముగా

మం దిడుదురు మరులుకొనఁగ ♦ మా వారసముల్

మందతఁ జెందును విటుఁ డటు

నింద గదాయుల నేయ ♦ నృపవర్జ్యునకున్॥

94

క॥ ఏలాగు మాట లాడుదు?

నేలాగున మరులుకొలిపి ♦ యెలయుంతును? నే

నేలాగు లోలుఁజేయుదు

నేలాగున గలుగు విత్త ♦ మెల్ల హరింతున్॥

95

క॥ అని చాల జాలి నొందుచుఁ

జనుగుబ్బలఁ బైఁట జార్చి ♦ చక్కఁగ నొత్తున్

మొనవాడిచూపుఁ జూచును

బెనుకొ ప్పటు జాఱఁ జేసి ♦ బిటబిట ముడుచున్॥

96

తే॥ గీ॥ అన ద్రావిన పసర మ ♦ ట్లది మెలంగ

జూచి నీలాద్రిభూపతి ♦ సామ్రాజ్యి

మెల్లమెల్లన తెలివొంది ♦ కల్లు ద్రావి

పరవశత నొందు చండాలు ♦ పగిదిఁ దోచి॥

97

నీ వలఁ బడ్డ మీను కై ♦ వడి, నిప్పుఁ ద్రొక్కిన

కోతి భాతిని, వెట్టి ♦ గొన్న కుక్క

పద్ధతి, గుడితిలోఁ ♦ బడిన మూషిక మట్లు

శ్లేష్మంబుతో నీఁగ ♦ లీల, సన్ని

పాతి చందంబున, ♦ వాతంపుగొడ్డు వి
 ధంబున, లాహిరీ ♦ దళము మిగులఁ
 దినిన పాశ్చాత్యుని ♦ తీరున, నురి వడ్డ
 పక్షి కైవడిఁ, బెను ♦ పాము పదిగి,
 గీ॥ భూత మూనిన మనుజుని ♦ పోల్కిఁ, బెట్టు
 మందు మెసవిన మానవు ♦ మాడ్కి, దేహ
 మెఱుంగ కెంతయుఁ గళవళం ♦ బెనఁగ దాని
 పైఁ దలం పిడి కన్ను మో ♦ డ్వక యతండు॥

98

క॥ తలనొప్పియుఁ దాపజ్వర
 మలసటయును విగులఁ బొడమ ♦ నసురసు రనుచుకొ
 నిలువంగ బలము చాలక
 తలిమముపై వ్రాలి దానిఁ ♦ దలఁచుచు నుండెన్॥

99

క॥ అని నంబి నారసింహుగ
 డను వొప్పఁగ నిల్లు చెప్ప ♦ నా తంబళి వీ
 రస యావలి కథ లెస్సఁగ
 వినయంబునఁ జెప్ప మనుచు ♦ వెనవేడుటయున్॥

100

ఉ॥ సీచచరిత్ర! వారరమ ♦ ణీభగరుక్తతగాత్ర! నిత్యదు
 ర్యాచకమిత్ర! సజ్జన ప ♦ ద్ధా పరిగ్రహకసూత్ర! దు
 ష్కాచపిశఁగనేత్ర! నృప ♦ కర్మ మహాలితికాలవిత్ర! శ్రీ
 రాచిన్మౌళిగోత్ర వన ♦ రాశికనడ్బడబాగ్నిహోత్రమా॥

భుజంగప్రయూతము

దురాలాప దుర్దోష ♦ దుర్మార్గవర్తీ !
 ధరామండలఖ్యాత ♦ ధౌత్యవక్త్రీ !
 పరశ్రీరతాసక్త ♦ భావప్రపూర్తీ !
 స్థిరాయస్థిరాజాత ♦ దీర్ఘగ్రమ్భూర్తీ !

— గద్యము. —

ఇది శ్రీమజ్జ్ఞానాథదేవకరుణాకటాక్షవీక్షణానుక్షణసంల్భ సరసపిత
 విచిత్ర నలలితాప్రపంచసూత్ర కాండిన్యసగోత్రకూచిమంచుల
 పవిత్ర గంగనామాత్య పుత్ర మానితానూన సమాననాహ
 విధరంగత్రిలింగదేశభాషావిశేషభూషితాశేషకవితావిలా
 సభాసురాఖర్వసర్వలక్షణసారంసగ్రహోద్దామశుద్ధా
 ధరామాయణ ప్రముఖబహుళప్రబంధ నిబంధన
 బంధురవిధాన నవీనశబ్దశాసన బిరుదాభిరామ
 తిమ్మకవిసార్వభౌమసహోదగ గురుయశో
 మేదురవివిధవిద్యజ్ఞనవిధేయజగన్నాథ
 నామధేయప్రణీతంబైనచంద్రరేఖా
 విలాపం బను హాస్యరస ప్రబంధ
 రాజంబునం ప్రథమా
 శ్వాసంబు
 నం పూర్ణము.

(4)

శ్రీ రస్తు.

చంద్రరేఖావిలాపము.

ద్వితీయాశ్వాసము

రహితగేహ! చంద్రీ
 వారవఘామదననదన • వర్ధితసుఖిరో
 గాయాభిత మృదుదేహవ
 నీరంగవిహారసాంద్ర! • నీలనరేంద్రా!!

1

వ॥ ఆకర్ణింపుము తావనీకథావిధానంబు యథార్థంబుగాఁ బొల్లి
 శ్రీ శివబ్రాహ్మణవర్ణాగ్రగణ్యం జైన వీరభద్రభట్టారుచకు శ్రీమదైవ
 ఖాననవంశోత్తంసం బగు నంబి నరసింహచార్యుం డవ్వలి కథ
 యిట్లని చెప్పం దొడంగె.

2

క॥ ఆక్క-మలేక్షణ యది గని

చిక్కెంబో వీడు నాదు • చేతి కటంచున్

సిక్కు-చుఁ దల్లికడకుఁ జని

మక్కువ నక్కథ యెఱుంగ • మఱుపునఁ దెలుపన్॥

3

వ॥ ఇట్లు దెలుప వేంకటసాని యిట్లనియె.

4

క॥ సీతండ్రి క్రతువు కనుఁగొన

నాతతగతి నీలనృపతి • యరుదెంచి నినున్

గాతిరి గని మోహించుట

లాతలలోఁ దేనె పుట్టి • నట్లయ్యగదే॥

5

క॥ ఏమేమి! నీలభూతి

నీమీదం గన్నవైచి ♦ నిష్కరజవన

త్కామశరజాలన్నిళి

తామేయశ్వంతుండయ్య ♦ నా? మేలు భల్లీ

6

క॥ కూతుర! యాతురపడి నీ

వాతని జేరంగఁ బోకు ♦ మటుతాభుము; వా

డేతెంచు సంచలను ధన

మాతతగతి నించుకొంచు ♦ వ్యామోహమునన్॥

7

క॥ వలపెంత నీకు గలిగిన

కులధర్మము తప్పరాదు ♦ కుమ్మరపురువు

బలెఁ దిరిగి పొట్టఁ బెనగ

వలెఁ జమ్మి! ముప్పుగుమ్మ! ♦ వగనాయమ్మా॥

8

వ. అని యనేక ప్రకారంబుల లాలించి మేల్పెంచి తన కాలంబు
నాటి నాటకంబులు బూటకంబులు భోటిదళంబులు నీటలు కూటం
బులమాటలు చాటుమాటు లేక తేట తెల్లముగా నబ్బిటితోఁ
జాటం దొడంగె.

9

క॥ వేంకట శాస్త్రులువంటి నీ

రంకుసేలను మరులుకొల్పి ♦ యర్థము చాలక

లంకించి నాకునమ్మిన

కింకరులుగ జేరకొంటే ♦ గిమ్మనకుండవే॥

10

క॥ మున్నెంత వాడు వేడిగ

గన్నెటికంబీక మీధు ♦ గట్టిని క

మన్నన గైకొమ్మని విటు

లన్నిత్యము మానుచేసి ♦ లంకికునగాన్॥

11

అ॥ వె॥ ఒకఁడు గానకుండ ♦ నొక్కని రావించి

యొకనిచేత కేగు ♦ చుండి నడిమి

దారినొకనిగూడి ♦ తబ్బిబ్బు గావించి

ధనము కొల్లగొందు ♦ దవలి ముందు॥

12

క॥ మందుల మంత్రంబులచే

విందులచే బూతంచేత ♦ వీడెంబులచే

తెందనపదముల నాటల

మందులగావించి విటుల ♦ మానక దోతున్॥

13

అ॥ చ॥ అందలముల్ శతాగములు ♦ నశ్వచయంబులు పాలకలునున్
మందరశైలరాజసింధు ♦ మత్తగజంబులు వెంటపటి రా

ముదఱి బొందుగాధనము ♦ మూటలు మేటలుకాన్క లంపి నా
మందిరసీమగాతు రగ ♦ మాన నృపాలకుమారులెప్పుడున్॥

14

క॥ నీ కేమిచెప్పనలయును?

లోకులెరుంగుదురు; నాటి ♦ లోమదనుఁ డహా,

నాకనునన్నలమెలగును;

కా కుండిన నింతసాము ♦ గడియింతువటే॥

15

క॥ అన్నారాయని సభలో

మెప్పుందితి నాటి నాని ♦ మేళంబులలో

చెప్పిన బగ్గె నీమది

కొప్పుడు తోచును మతెవ్వ ♦ రిచ్చట సాక్షుల్॥

16

క॥ చలమకు బిట్టలలు చేరెడు

పాలుపున నాయుంటి చుట్టు భోగాభిరతిన్

పలుగు గులాములు తురకలు

వలకొని కానుకలు గొనుచు ♦ వత్తురు సుమ్మి॥

17

క॥ కట్టన కొకలు కట్టక

పట్టిన మణిభూషణములు ♦ పెట్టక సిరులం

వొట్టి విటకోటి కొలువగఁ,

దిట్టతనంబునను గొలుపు • దీర్ఘగడంకఁ-

18

క॥ జూదంబులు బటువీణా

నాదంబుల దండలాస్య • నటనములమతుల్

భేదించి విటజనంబుల

చే దండుగఁ గొందు భసము • చెప్పగనేలా?::

19

సీ॥ వలిప చెంగావిపా • వడకటిస్థలిఁ దాల్చి

జిల్లుగై న సరిగంచు • చీరగట్టి

కులుకుగుబ్బలమీఁద • మలయజాతము పూసి

కట్టవాపని కంచు • కంబు దొడిగి

లీలగాసిగ వేసి • పూలదండలు చుట్టి

ముత్యాల తాటక • పులు ధరించి

కడియాలు కుంచుకొని • గంటలొడ్డానంబు

బవీలు బావిల్ • బన్న నరులు

గీ॥ నుంగరంబులు కెంపుల • ముంగరయుచు

మొదలగల సొమ్ములను దాల్చి • మురిపె మమర

దిరుగుచును విటకోటల • ధృతిగలాచి

హోన్నలు గడింతు మరునాన • చిన్నదాన!

20

క. నా వగ నాయొసపరినడ

నా వాలుంజూపుకోపు • నామాటలతీ

రా వంతయు నీవెఱుగ; వ

హా! వన్నెలకానికూతుఁ • రా! యిది మేరాకొ॥

21

క॥ చంద్రు పడఁ బండ్లకదిలెను

గండ్లకుజత్వార మొదవే • గాయము ముదిసెకొ

గోండ్లను భగమును బిగిచెడి

డిండ్ల తిరుగు నేర్పుదప్పె • ధృతిమలపూనెకొ॥

22

క॥ వృద్ధత్వ మివ్విదంబున

సిద్ధించెను గాని, యిపుడు ♦ చిల్లరవిటులన్

బడ్డనురాగులుగ నని

రుద్ధజనకుఁ గేలి దేల్చి ॥ రో వెలగొననే? 23

తే॥ గీ॥ కాన నీవును నావలె ♦ గాముకులను

వంచనము చేసి విత్తమా ♦ జ్ఞింపవలయు

గాక, యాతనిపై మోహ ♦ కాంక్షపూనఁ

జనునె! వాడెంత సౌందర్య ♦ శాలియైన?॥ 24

మ॥ అసదృశ్యమునుజ్ఞుడౌటచే తనుతదీ ♦ యాంగంబునం దెంతయున్

రసపొక్కుల్బలుబిళ్ళలు స్పృహశుభ్రహో ♦ రస్సారదాగ్రత్ర మే

హసుఖవ్యాధులు మానకుండును నదా ♦ హా! వానిసాంగూనినన్

వెన నంటు గదా నీ భగస్థితి భయా ♦ విరూపత భావంబునన్॥ 25

క॥ అదిచెడుట నీవు చెడుటయె

కద; యెవ్వరు నిన్నుఁదేటి ♦ కనుగొనకయె న

వృద్ధు, రొక కాసు నొసంగరు;

తుదిసీబ్రతుకేమి యగునొ ♦ తోచదునాకున్॥ 26

అ॥ వె॥ అనుచు భోధనేయు ♦ నట్టి మాయలమల్లి

బేసబెల్లి వగల ♦ వేసనెల్లి

నులిపి తెగులుబొల్లి ♦ నుల్లసిల్లెడుతల్లిఁ

జూచి యాబాజుంగు ♦ జోటి పల్కె॥ 27

క॥ అమ్మా నా మానస మిపు

డమ్మానిసితేనిమీఁద ♦ నంటివదల, దిం

కిమ్మాడ్కిఁ జెప్ప నేటికి?

బొమ్మామరుచేతికిలు ♦ బొమ్మాసరగన్॥ 28

క॥ ధనమేమి బ్రాతి నాకది

ఘనమే? ఘనమేచకర్ర ♦ కటకచా వాడె

పెనుమేటి పెనుమిటి కదా;

విను మే నిక్కంబు విన్ను ♦ వించెద దల్లి॥

29

అ॥ వె॥ పెల్లు కల్ల ల్ల ♦ బొల్లిమాటల జల్లి

మెల్ల మెల్ల నిల్లు ♦ గుల్లనేయు

తల్లి గలుగు లంజె ♦ నల్లలమతి జేరు

సల్లవులకు సౌఖ్య ♦ మిల్ల జగిలి॥

30

క॥ రమ్మంచును నమ్మించును;

బొమ్మంచుం గోక లాకు ♦ పోకల్ కూల్

క్రొమ్మించు సొమ్ము తెమ్మిం

దె మ్మించును తాగు లంజె ♦ తెగి విటవడులన్॥

31

సీ॥ లఘువర్ణ గురువర్ణ ♦ లక్షణం బరయక,

సరసపదార్థముల్ ♦ సంగ్రహించి,

నృత్యభంగమునకు ♦ వెఱు పింతయును లేక,

గణనిర్ణయనిరూఢి ♦ ఘనత గనక,

యవశబ్దములకు రో ♦ యక, సంధివిగ్రహ

ప్రాణహాని విచారి ♦ వరత దక్క

భావం బెఱుగక, ♦ పండితోత్తములతో,

గళయ నొల్లక, మహా ♦ కవటమూని

గీ॥ యతులకే శోనాడి, మూర్ఛసం ♦ గతి వహించి

తిరుగు కలబోటి జీవన ♦ స్థితి గణింప

గుణవికృతకావ్యరూపాను ♦ గుణతఃబూని,

యరసి చూచిన నిస్సార ♦ మగును బీదప॥

32

క॥ లంజెయును బీటకాయయు

ముంజెయు బొల్లమునఁ జాల ♦ మోహముగొలుపున్

రంజన చెడి ముదిసిన వెను

కం జూడరు, ముట్టబోరు ♦ గద సరు లెందున్॥

33

చ॥ పలువలు చెంతజేరి యొక ♦ పాతికనేబులు చేతి కిచ్చి, ఛీ!
మొలంగల బట్టవిప్పి తగ ♦ మూడుగఁ భాస్వున నుండి వార లే
పలుగుండనంపుఁ గూటముల ♦ బాధలు వెట్టిన నోర్చి, పూనికన్
గులుకుచు నుండు న ప్పడుపుఁ ♦ గూటివెలంది కొలంబు పెద్దయే? ॥

సీ॥ పరధనాక్షణ ♦ ప్రాంతంబు స్వాంతంబు,
వ్యర్థమాయానవో ♦ వ్యసన రసన,
శరవిటోచ్చిచాది ♦ సదనంబు వదనగబు,
పలుబాజంగుల చొంగఁ ♦ బావి మోవి,

పల్లనభయదకృ ♦ పాణులు పాణులు,
కుటిలాఘవితతుల ♦ కోపు చూపు,

కృత్రిమగుణగణ ♦ గేహంబు దేహంబు,
షిదనఃఘ్రుబుల ♦ సెజ్జ బొజ్జ,

గ॥ పంచసాయకరోగ ప్ర ♦ యాతవిటప
యాతనాదూయమాన ప్ర ♦ యాతవిటప
మదనలిలయుక్త మగు దోని ♦ మలపుయోని
కమఁ గొనఁగ వేశ్య హేయభా ♦ జనము గాడె? ॥ 35

శే॥ గీ॥ ఇట్టి వేశ్యాకులంబున ♦ దిట్ట వైన
నీకు జనియించి యిన్నాళ్ళ ♦ నేక విఘ్నల
బలుతెజంగుల బాధించి ♦ బహుధనంబు
గూర్చి తిఁక నిప్పడుపుఁగూడు ♦ గుడువనొల్ల॥ 36

క॥ పట్టి నని నన్ను దయఁ జే
పట్టి యాతనిఁ దెచ్చి కూర్చి ♦ బహుభాగ్యంబుల్
గట్టిగఁ గొన నొల్ల; వయో
కట్లి డివి గ దమ్మ, లేచి ♦ కడ కటు పొమ్మా॥ 37

క॥ మాతా! జామాతపయి
ఋతులపాతలు దీసి ♦ పోయెడు రటవే?

ఖ్యాతా! సప్తణగణ సం

ఘాతా! పూతా! విలాస ధ కలనోపేతా! ॥

38

మ॥ చతుర్థ బుణ్యజను సదాగుణయుతుఁ ధ సాందర్యశోభాసమ

న్వీతునిఁ జింతలపాటివంశభవునిఁ ధ నీలాద్రినామప్రజా

పతి ని క్లుంఠక నిందసేసెదవు, నా? ధ పట్నానలే; కయ్యయో!

మతి దప్పెంగద నేడునీకు జననీ ధ మాయామయోద్యోగినీ! 39

క॥ ఏలాగున నైనను నే

నీలాద్రినృపాలుఁ జేరి ధ నెయ్య మెలర్పఁ

లీలాలోలత నుండుదుఁ

జాలును నీ లంజెజాతి ధ సంబంధ మీఁకఁ ॥

40

క॥ అని తల్లిమీఁద గనలుచుఁ

గనుఁగొనలచు బాష్పవారి ధ గడువడి జూన్

జని నిజశయ్యాతలమునుఁ

దను వొయ్యన జేర్చి యతని ధ దలచుచు నుండెఁ ॥

41

క॥ అత్తటి జండ్రిని జిత్తజ

డత్తిమహోన్నత సాయ ధ కావళిగ్రోధా

యత మతి నింప బెం పటి

వత్త చిరిగి సిండవిటిగి ధ పడి మూర్ఛిల్లెఁ ॥

42

అ॥ నె॥ అర్పి నేర్పి మారు ధ డారీతి నేచంగ

గూర్చి కూర్చి సాడు ధ గార్చుకొనుచు

మూర్ఛ దెలిసి తనదు ధ ముంజేయి యోనిలో

దూర్చి యతనిగూర్చి ధ దుఃఖపడుచు॥

ఉ॥ హా! యతిసాగసుందరత ధ రాంచితవిగ్రహా! నిన్ను జూచి నే

నాయతమోహపాశవశ ధ నై తిని; సన్నకసన్న నిప్పుడే

డాయగ వచ్చి నా భగత ధ టస్కుటఘట్టిత పంచసాయకా

మేయశీలముఖచ్చటల ధ మీఁకి రమింపుము నీలభూషణా॥

44

క॥ వారస్త్రీలకు మెచ్చగు
మారుండ వంటంచు జనులు ♦ మఱిమఱి యెన్నుం
గాహుగిగ విని యుందు; ను
దారవిరహతాప మార్ప ♦ దగదే. నీకున్॥ 45

క॥ మూచినయప్పుడె పైఁ బడె
జూచి మరులుకొంటి వార ♦ నుందరి నగుటన్
నీ చతురకార్యపథతు
లే చొప్పున నొప్పుననుచు ♦ నెంతయుఁ బ్రేమన్॥ 46

క॥ వాచె మొగంబు భగంబును
నీ సరణము లాన యింక ♦ నీ విట నాకున్
గోచరుడవు గమ్ము వెసన్
రాచి నృపకుమార! వార ♦ రమణీమారా! ॥ 47

క॥ వలరాజుచేత యాతన
బలు వయ్యెను, దాళఁ జాలఁ ♦ బ్రత్యక్షుడవై
చెలిమిచి రమింపు మిందున్
గులుకుచు నీలాద్రిభూప! ♦ కోమలరూపా! ॥ 48

క॥ చల మేటికి రాకొమరా
బలువుగఁ జూడంగ నాదు ♦ పజ్జతునేగన్
గులు కొప్ప వచ్చి భగము బ
గల దెంగుము చండ్లుపట్టి ♦ కసిదీరంగన్॥ 49

క॥ సొమ్ములు కోకలు రూకలు
దెమ్మని నినుఁ జక్కనేయ ♦ దీకొని ఖరబం
ధమ్మున దెంగుము వడిగా
నమ్ముము పెక్కేల? వార ♦ నారీలోలా! ॥ 50

క॥ చలమేటికి? ర మ్మికఁ, గో
మలరూప! పిశంగనేత్ర! ♦ మన్మథబాధల్

తలగంగ మనసు దీరగ

బలువుగ డెంగంగ నాదు ♦ పజ్జకు వేగన్॥

సీ

వ॥ అని మహాన్మాదావస్త చే దేహస్వాస్థ్యంబు లేక చీకాకు
పడుచు దుర్గంధబంధురం బై గొత్తముక్కునలె ననవరతంబు ద్రవించు
తన యువస్థం జూచి యువస్థతో నిల్చనియె

ఉ॥ పన్నినవేడ్య వ్రాతపని ♦ పావశ్చై కెగఁ దీసి నైచి చొ

క్కముగ గుడ్డిక్రొద నొక ♦ కమ్ములదుప్పటి నెత్తు నెట్టి మే

ఘ్రమ్ము నిగుడ్చి చొనికొద ♦ డాలున నొదులుమోయ దూర్చి నీ

తిప్పిరిఁదీతి వాఁ జెపుడు ♦ దీక్షోని తాఁకుగొ! యో త్రికోణమా॥

ఉ॥ ఎందఱు పొందుఁ గూడి విను ♦ యించిన నిర్ద్రవమై నితాంతమున్

గెందలిరాకుడా స్థాయలు ♦ గీర్వానం బొగుడు దెంచుమంచు లో

గందకఁ దీటతీతక వి ♦ కానత నొందెడు నీను దృఢగా

మందుఁడు నీలరా జెపుడు ♦ మగ్గుమువ్వెచ్చెనొ! యో త్రికోణమా॥

శ॥ ఆకా? పోకా? చూకా?

కోకా? మేకా మఱేమి ♦ గొని యిచ్చెను తా

నీ కావనతో నేను

పూకా! యీ కరణి నేల) పొరలెద వయయో॥

సీ

సీ॥ తురకలమొడ్డలు ♦ దూరేకుమొడ్డలు

గుల్లాపుమొడ్డలు ♦ గొల్లమొడ్డ

లా బోయమొడ్డలు ♦ యలకాపుమొడ్డలు

చాకలిమొడ్డలు ♦ సాలెమొడ్డ

లబినీల మొడ్డలు ♦ పబువులమొడ్డలు

బొంబమొడ్డలు ♦ భట్లమొడ్డ

వింగిలీజలమొట్ట ♦ వీడిగమొడ్డలు

వీజారిమొడ్డలు ♦ బేసమొడ్డ

నీ తెన్నిదూరించి దెంగిన ♦ నించు కైన
బడచు కుండెడిదాన; నా ♦ శ్చర్య మిపుడు
నీలనరపతి చచ్చు మొ ♦ జ్జేల నీకు
కాంత గుకోకు మో దోస ♦ కాని పూక

66

అ॥ నె॥ త్రుట్టపడియె దేల ♦ చిల్లిలోపల వాని
చుట్టెట్ట నిన్ను ♦ గిల్లకొనుచు
నల్లబిల్లి దెంగ ♦ నుల్లసిల్లెదవు నీ
రుట్లపాయచాయ ♦ గొల్లికాయ॥

57

న॥ అని మఱియు మనోబాతనిశాత మాతనాయక వ్రాతఘాత
మాతనాథాత చేతారవింశయై, కంది కుండుచు, గొందలంబందుచు,
నవ్వల్లంబు జెందుచు, బొమ్మనయి బడుచు, బొరలుచు, లేచుచు,
నంగుండుచు, దొంగుండుచు, దెంగుండు దెంగు దునుచు, వ్రాలుచు,
నోలుచు, నుట్టుం జలుదుకొనుచు; వ్రేలిడికొనుచు, వెక్కిరెక్కి
యేడ్చుచు, వెనకెడం గన్నలు తేలవేయుచు, విహ్వలించుచు, విసు
వుచు, విన్నంబోవుచు, నీణా బొడులముటక, బట్టకట్టక, బోసంబు
మనవక, సుగాపానంబు నేయక, ప్రాతబొజంగుల బలుకరింపక, నుడి
వడుచు, స్రుక్కుచు, నను రనురనుచు, నడునెత్తి మొత్తుకొనుచు,
నాయానంబు పొందుచు, నారాటంబునం గుండుచు, జంతుగించుచు,
జేతులు పిసికకొనుచు, జన్న బోవుచు, నీక్కానంబునయుచు, జడిముడి
వడుచు, నీకాకుకొందుచు, జెమ్మటలందోగుచు, బలవరించుచు, బండ్లకొరు
కుచు బైలుకొగిలిగించుచు, బరవశంబగుచు, బెంగగొనుచు, బినరుహంబకుం
ద్బుచ్చుచు, బిరబిరశరీరంబెఱుంగక మరుమందిరంబునం గిరికొని గాఢంబులై
తంకరలై నరలు నిడుదసాగహారంగు మెఱుంగు నెండ్రుకలు దెగలాడి
పాటనైచుచు, నలుగిక్కులు కలయం జూచుచు, నవ్వుచు, ‘హా !
నీలాద్రి నరపాలపుంగవా! వచ్చితే?’ యని లేని “నా కుఱువునయి

గూర్చుండు" మనుచు, బరిసరివిధంబుల మతిదప్పి, నెఱిగి గొనిన వేష
తెఱంగున, నాలి సాలెపురుపు చందంబున, మగ్గుంబులో నాడెడి నాడె
కై వడి, మధుపానము చేసిన వానరంబు పోలిక, మావి కలుచునక్క
టెక్కున (బిడుగు మొట్టన జనునిచందంబున, మూగ లాగున ముల్లె
పోయి పొరలు పుండవిధంబున, ముక్కుచు మూర్ఛుచు మురికిపిత్తులు
పిత్తుచు, మూకుడువంటి మూత్రద్వారంబు మెరివిప్పుచు, ముడుచుచు;
మొగంబు దిగ్గైచుచు, మూర్ఛిల్లుచు, జెలియుచు, మోహదాహాశి
తాపంబునం దల్లడిల్లుచుంచె, నయ్యవసరంబున. 58

క॥ వేంకట సానికి దుతయు

గింకరు లెఱిగింపఁ దుఖి ♦ కీర్తిత మత్తము

కొంకుచుఁ గూతురి నునుప

ర్యంకము చేరంగబోయి ♦ హా! హా! యనుచు॥ 59

తే॥ గీ॥ బిడ్డరో! నీకు మనువుండు ♦ నడ్డగరలు

పెక్కుమారులు తగిలిన ♦ సుగ్రీవ

మాధ్యకొంటివి; యిటువంటి ♦ మమతనాదా

కలుగఁ దయ్యెను వట్టిదు ♦ మృగ్మ నొందినె॥ 60

క॥ అరయ నీసన్మపాలుని

పేరును బెంపేమి? యతని ♦ పుస్తలు మున్నే

తీరుననుండిరి? యీ సరి

వీరాగ్రాణి విజయరామ ! విభూ చొసగె గదా॥ 61

తే॥ గీ॥ ఇంతెకాని జమిందారు ♦ డే యతండు

పరమ మూర్ఖుండు, బహులోభి ♦ పాప చిత్తు

డాతృదాసీరతుడు, వాని ♦ కాన చెంద

నిహపరసుఖులులేదు నీ ♦ దేటి వలపు॥ 62

అకి నె॥ ఎదురు వెట్టివేడ్కఁ ♦ జదిరంగమాడెడు

పగిది నీకుగల్గు ♦ పడుపుగూటి

సామొసంగి చేర ♦ రమ్మన్న గైకొను

స్వభివాడు ముబ్బ ♦ పట్టివినుము॥

63

సీ॥ పండ్లుతోనుచు; గుడ ♦ ప్రతౌలనమునేయ,

డమవననాడైన ♦ హరిదినంబు

నంజైనఁగడు నూర ♦ బందిమాంసము లేక

కూడుభుజింపడు ♦ గురుముఖింబు

గాడు. తమ్ములజేర ♦ నీటు సత్కవులకు

వైశ్యుల పెండ్లిండ్లు ♦ వలన వచ్చు

కట్నముల్ తా దురా ♦ గ్రహంబునలంకించి

లంజల కీచ్చును ♦ లజ్జమాళి,

గీ॥ వినయమున, తండ్రి తద్దిన ♦ పునను విప్రు

బిలిచి యొకకాసు తప్పెడు ♦ బియ్యమిడు

పతితుడును; లోభి, ♦ చింగలపాటి నీల

రాజు. ఛీ ఛీ యతని మీద ♦ మోజదేల॥

64

ఉ॥ పూచిన శౌల్మలీద్రుమము ♦ జోలిన లోహిత దీర్ఘదేహమున్

గృ॥ గాచనమానపీతరచి ♦ గ్రాలెడు కొంచెపు గన్నుదోయి, జ్యే

ష్ఠాచపలాక్షీ వ్రేలేడు వి ♦ శాలతరాస్యము గల్లువాని స॥

కోచము లేక చూచి వల ♦ గొంటివే! వారపథూనిరోమణీ॥ 65

క॥ సానులకు గబ్బిబెబ్బలి

పూని కనుంగొనినవాడు ♦ పోనీడుగదే

హనియొనరించు హా! రతి

కూన! సరగఁ బాటిసొమ్ము ♦ కొట్టామునకుకొ॥

66

తే॥ గీ॥ నల్లమందును గంజాయి ♦ కల్లుబోతు
 పిచ్చుకల మెక్కి నిను వాడు ♦ పిత్తదెగు
 పొచినిగిన విడువడే ♦ పాపి, వాసి
 దుష్టవలెనుండు మొడ్డె దుగలెత్త

67

క॥ కుత్తయు పత్తయుఁ జినగగ
 మొత్తును మత్తిల్లి, నీదు ♦ మొడ్డకు దండల
 మొత్తుకు మని వేడిన వినఁ
 డస్తులువ బొజంగు, వాని ♦ కాసింతురేఖి॥

68

క॥ పాపీ! విను వట్టియాసలు
 చూ పియ్యడు డబ్బు లంజె ♦ సొమ్ము భుజించు
 పాపాత్ముడు పశుకర్ముడు,
 మా పని చే పని భ్రమించి ♦ మగ్గుము వెళ్ళె॥

69

క॥ పిచ్చలు నడివడి రాయగ
 గుచ్చలు మెయ్యంగవాడు ♦ గొనకొని తాకుకొ
 గచ్చుత సగిలి సలుపుచు
 జచ్చేవే చంద్రరేఖ ♦ నాంద్రసురేఖా॥

70

క॥ పెద్దల వెలుగడు మాటలఁ
 బద్దలు పచరించు గర్వి ♦ భామకురతిలో
 నెప్పువలె మెలఁగు నీ కా
 బుద్ధివలరు మానుమమ్మ ♦ పుత్తడి బొమ్మా॥

71

క॥ ఖలుడైన నీలవృపు డీ
 యిలపై నిన్నాళ్ళు బ్రతుకు ♦ నే? నరసాంబా
 గళకలితకనకమయమం
 గళసూక్తోత్కృష్టమహిమఁ ♦ గాన కుమారి॥

72

తే॥ గీ॥ రొక్కమిచ్చెడు విలుఁ జూచి ♦ దక్కిచ్చల్లి
 తక్కుచును బొల్లిమాటల ♦ దనువుఁగాని

నిక్కముగ మానసం బీయ ♦ విశ్చయించి

వారకన్యక యారీతి ♦ వలచు నటవె

73

క॥ ఎక్కడ నీలాద్రిన్మృగ

జెక్కడి యడియాస? వలపు ♦ లివిగూడ వికన్

గుక్కిన పేరు తెలుగునఁ

నిక్కురు మచకుండ జనుము ♦ గేహంబునకు॥

75

న. అని విషయవిప్రసంభగంభీరసంరంభంబులుగుభింప వలుక;
నచ్చిలుకల కొలిక కంతకంతకు వింతవింతలుగ దురంతనితాంతవిప్ర
లంభవేదనాభరంబు భరింప రాకుండఁ గరంబు దళంబుగాఁ బరనశ
త్వంబునొంది మాటుమాటాడ నోడి, యోడిన కోడిచందంబునఁ దల
వ్రేల్చెనుకొని, కదల మెదలనేరక కన్నులుమూసుకొని యూరకశరీరం
బు నీరు విడువశయ్య నొయ్యనవ్రాలి తూలంగనుంగొని బెంగనులొంగి
దుఃఖాంభోధిమధ్యంబున మునింగి కన్నీరు లేరులై పాటి వెల్లివిళియ
చ్చిల్లపడి తల్లడంబున నుల్లం బనిచు మెల్లమెల్లన నవ్వువమనో భూతం
బున కాలతగతిఁ జల్లనిపరులు సేయం దలంచి తన దాసికాజనంబులుం
దానును దాని నిజశయ్యాతలంబునంజేరె.

సీ॥ భగవద్భయమున మంచి ♦ చిగురుప్పుగొరించి

పై గొండునల్లేరు ♦ ప్రస్తరించి,

లంబనన ప్రదేశంబున రేవడి

దూలగొండిచిగుళ్ళు ♦ గీలుకొలిపి

కన్నులలోనన ♦ రక్తక్షీరమునించి

ముక్కుగూండ్లను నావ ♦ ముద్దలుంచి

పీనులలోపల ♦ వేడినూనియ పోసి

నాలుక జెముడు పా ♦ ల్బాల బూడిచి.

గీ॥ మన తాసున్న మెంతయు ♦ మెత్తి, నెత్తి

గొటిగి, నిమ్మపులుసు గంట్ల ♦ గ్రుమ్మిలోని

కిముడ నేపాళము లొసంగి ♦ యిల్లు శిశిర

కృత్యములు నేయ, నప్పుడ ♦ క్షీణవవనిత॥ 76

క॥ బడబడఁ బిత్తులు పిత్తుచు

బడిబడి బహుభంగి మీఱఁ ♦ బొలుచు మఱి తా

నొడ లెఱుంగక పెను మూర్ఛం

గడు సోలఁగఁ, దల్లిగాంచి ♦ కటకటపడుచు॥ 77

ఉ॥ వేంకటసోమయాజి కిది ♦ వేగమెఱుంగఁ జెప్ప కుండిసన్

గింక వహించి దుఃఖపడుఁ ♦ గేవల మారఁడె దీనిఁ గన్నవాఁ,

డిం కిట నుండనేల? యని ♦ యేడ్చుచు నాతని జేరి యంతయున్

జంకక చెప్ప, నాతడును ♦ సంభ్రమదుఃఖభయార్ద్రచిత్తుడై॥ 78

తే॥ గీ॥ వెళ్ళి లంజెవు, కా కున్న ♦ విషమబుద్ధి

శిశిరౌత్సంబు లీ రీతిఁ ♦ జేతు వలఁవె?

చల్లయును నన్నమును బెట్టి ♦ నల్లమందు

లోని కీప్పించి చేయింపు ♦ తాన మిపుడై॥ 79

క॥ ఈ చందంబునఁ జేసిన

నీ చిన్నది బ్రతుకు నిపుడు ♦ నిక్కము, దానిం

జూచెద నన గ్రతు వ్రానితి,

నీ చోటుం దరలి రాగ ♦ నిది చెడును గదా॥ 80

ఉ॥ చన్నుల జందనం బలఁది ♦ జానుల నంటి చిగుళ్ళుగప్పి వా

ల్లన్నులఁ గప్పురంపుఁ గలి ♦ కం బిడి, బాహువులందుఁ బొందుగా

దిన్నని తూంట్లు జట్టి, నును ♦ దేనియ మోవిని జిల్క, వేగమే

చిన్నది తెల్వి నొందు నిక ♦ చిత్తములో వగఁబూన నేటికి॥

క॥ అది లెస్సగ ను న్నంతట

ముదమున నీలాద్రిరాజు ♦ మోహంబున నీ

సదనమున కరుగుదెంచును,

పదపడి మన కివ్వరకును ♦ భాగ్యము లిచ్చున్॥ 82

క॥ వస్త్రాడు నీలభూపతి

తేస్త్రాడు ధనంబు, నీ క ♦ తిప్రమదముగా

నిస్త్రాడు విరహవేదనఁ

జస్త్రాడా? నమ్ము మదిని ♦ సందియ మేలా॥

83

ఆ॥ నె॥ అనుచుఁ దెలియ జెప్ప ♦ నామోదహృదయమై

సరగ నరిగి యట్లు ♦ సఱుపఁ జంద్ర

రేఖ రేగుఁ బువ్వు ♦ వైఖరి దెల్పిచే

వలపు గులకరింప ♦ నలరు చుండె

క॥ నీలాద్రి నృపుం డచోచ్చ

సోలుచు విరహనలాఁ ♦ స్రుక్కి వగచుచుకొ

జాలిం బొందుచు నేడ్పుచు

వాలారుచు నింక నేటి ♦ వల పనుకొంచుకొ॥

85

నీ॥ దాని జాగుయోని ♦ లో నటింపని మహా

ద్దండదర్పిత కామ ♦ దండమేల?

దాని కోమలసుధా ♦ ధరము గ్రోలని మధు

రసరుచివ్యాలోల ♦ రసన గేల?

దాని లంబస్తన ♦ తాడనం బబ్బని

వరకవాటోప మ ♦ వక్ష మేల?

దాని నయగమ ♦ ర్తనము సేయని దీర్ఘ

దర్శనమాన హ ♦ స్తంబు లేల?

గీ॥ దాని నిర్భర మధుమదా ♦ హీనదేహ

గాఢపరి రంభసంభోగ ♦ కలన లేని

భూరివిస్తార శాల్మలీ ♦ భూజతుల్య

పుష్టియుత ఘనమద్దేహ యష్టి యేల? ॥

86

క॥ దానిని మక్కువ దొడ్డపైఁ

ఓని కనుంగొనిన రాజ ♦ భోగంబేలా?

యీ నెఱవయ సేలా? యని

మాని చితాభరమున • మఱుగుచు మఱియున్॥

ఉ॥ చందూరుకాన్తి పావడము, సైకపురుగురు వ్రాతచీరయున్
ముందల కుచ్చుగచ్చు, తెలి ३ మెల్లలకలచెల, మించుచేమపూ
గుందనపుంగడేలు, వగ • గుల్కెడి క్రొమ్ముడి, ప్పొబొందు, సా
పందెడు దానిమేచుసాబ • గద్దర! నామని గొల్లలాడెడిన్॥ 88

వ॥ అని దురంతచింతాకాగ్నితస్వాంతరాడై. 89

సీ॥ గ్రుడ్లు త్రిప్పచు, బండ్లు • కొలుసును మూర్చునా,

నీల్లును మిగుల గ • నీరు నించు

అసురుసురను, పింగు • పిసికికొనును, నోరు

మోదుకొను, వ్లంజె • చుంక గుచటి

కేలవచ్చెను? దాని • నేలచూచి విగా?

చెందితి? ననుకొను • జెడితి; ఒడితి

కవ్వరి బంపుదు? • నే రీతి నదివచ్చు? ౧

నేమి నేయుదు వైవ • మిల్లు వెతల

గీ॥ పాలుగాఁ జేసె; సాటి నృ • పాలకోటి

లోన నగుబాటలయ్యె గా • లూన గాని

విరహపరితాపభరమున • వేగ దరమె?

యంచు బలవిచు దలవంచు • నాన్త గాంచు॥

90

సీ॥ తములుంబు తిరడు, జో • గమునారినాడించు

డన్నంబు కుడువండు • సన్నవన్నె

కోకలుగట్టడు • కొలువునూర్పుడడు

జలకమాడడు గంద • మలమకొనడు,

వేపులొోదాను • వేటకు బోవండు

ననువుకత్తెలగూడి • నవ్వుకొనడు

వేంకట ముఖమజ్జ ♦ నిధిగనుంగొనడు భా
గనతుల వేషనై ♦ ఖరులు గనడు

గీ॥ కట కటా! చంద్రరేఖావి ♦ కటకటాక్ష
వీక్షణాక్షీణవాతుల ♦ విజితదేహ
భాలభూరుహు డగుచున్న ♦ నీలనృపుడు
సరవశత లేచి, వనంతా ♦ తరుల జూచి॥

91

క॥ కమ్మవిలుకాని తూ వన
నమ్మఖశాలాంగణమున ♦ నగపడి చనె నో
యుమ్మొక్కొమ్మ! నీవా
క్రొమ్మొక్కిని మేనిసాని ♦ దుమ్మంగనవే?

92

క॥ వింటివో లేదో శునకపు
దంటెమువలె బిచ్చిబిగిసి ♦ తలగని వలపు
గొంటిని గనినది మొదలుగ
తంటెపుమోకా? యిదేమి ♦ తచ్చిగ్బోకా?

93

ఆ॥ వె॥ కప్పు విప్పుగలుగు ♦ గొప్ప కొప్పలరారు
నప్పొలంతిచొప్పు ♦ త్రిప్పకేప్పు
చొప్పు మీఱ మీరు ♦ చెప్పరే గుప్పున
మెప్పు ధీర్తు నుప్పి ♦ తుప్పలారా॥

94

క॥ మీఱింద రొకటియై పాలు
సారం దిటమూనఁ బల్కి ♦ యతికయమున నో
కోరింద చొంకలారా!
సారేందుముఖలలామ ♦ జాడ దెలుపరే!

95

క॥ మారార్తి నెంత వేడినఁ
మారాకడ దెలియ జెప్పి ♦ మాతాడయో
జోరీగలార మీ రా
నారీరత్నమును దెచ్చి ♦ నాకొనంగరుగా?

96

క॥ చింతలపాటి కులీనుఁడ

చింతాసంతాపచలిత • చిన్నద నిను నే

చింతామణిగా నెన్నెద

జింతా! యక్కంత తెరువు • చెప్పుము నాకున్॥

97

సీ॥ వ్రణశీతాంకితయోని • గణికాలలామ నా

లోకింపరే తుమ్మ • మౌక్తలార !

తుంబీఫలసమాన • లంబమానోరోజు

బొడగానరే బట్ట • కడుములార!

యింగాలంబళ • శృంగారతరకే!

పాశ నీక్షింపరే • పాశలార !

క్రకచదంష్ట్రాంకురా • గగ్గిన్మునుత్వసంయుక్త

దేహగావరె తిప్ప • తీగలార !

గీ॥ ఉష్ణిరదనచ్చదోషమా • నోష్టబింబ

నీడ జూడరెమీరు జి • లేడులార !

మృతసమానవిపరీత • మధ్యజంధి,

గాంచరే నిక్కముగ నేడు • గారలార !

98

ఉ॥ పోడులన్రొందులార! కడు • బూసిన వీతిరితుమ్మలార! బల్

నాడిద చెట్టలార! ఫల • భాగ్యిషముక్కుకుంబులార! యా

వేడుకకత్తె చిత్తమున • వేడుకమీరిగ వేగిరంబు మీ

నీడకు నీకొక్క సర • యీ బుటతొచదుగా వచింపరే॥

99

క॥ బెండా! మూర్ఖండా! యా

దొండా! మీముండకెపుడు • తోరముమీరక

దాండవమాడుచు మేలిప

సింహదెలచంద్రిరాజె • చెచ్చెర జెవుడా॥

100

క॥ నాకెద లోపల విభ్రాము

చీవాగుఁ జేయఁ జొచ్చె • జెచ్చెర నిపువో

కాశీ! ఘూ! కేశీ!

పూకే దిగుమేనిసాని ♦ సాడజూపరుగా॥

101

క॥ కృకవాకులార! మాద్య

త్కృకలాసములార! గవయ ♦ కేశశశశునీ

వృకజాతులార! బోగపు

సకియలతలమిన్నఁ జంద్రి ♦ సానింగనరే॥

102

క॥ ఉరుతావకరణ కారణ

వగతామరసాశుగములు ♦ వై చిమరుమ, వి

స్ఫురితాంగిఁ జూపు మిపు డో

యులుతా! మామాట నేయ ♦ నొప్పిన గొరతా?॥

103

క॥ పండి! నీగాత్ర సదృ

కేస్సిందర్యకళావిలాస ♦ చంచన్మృగజి

న్నందనమందిర యగునా

యిందీవరపత్రనేత్రి ♦ నిటుచూపగదే॥

104

క॥ నీ తీరు గలుగు రూపము

చేత్రవిటకోటి నవయఁ ♦ జేయుచు గడకన్

బాతర లాడెడిపడుపుం

గోతిని వీక్షించినానె? ♦ కోతీ ప్రీతి॥

195

క॥ కల్లు కడు ద్రావి ప్రేలుచు

హల్లీనక మాడుకొనుచు ♦ నదియిచ్చటి కు

ద్యవీల రా? బల్లీ!

పిల్లీ! కడు ముక్కుజిలుకు ♦ పిల్లలతల్లీ!॥

106

క॥ నీలాద్రి రాజనాముడ,

వాలెంబునదానిఁజూచి ♦ వలచితినేడా

సూలోపసాన్వితగణి

కాలలనన్ జంద్రశేఖర ♦ గంటివె? ఖరమా॥

107

వ॥ అని మఱియును

108

చ॥ మనసిజమాయలం దగిలి, ప్రాకుల ముప్పల బక్షిజాతులన్

వనమృగకోటులం దలంచి ♦ వారక యీగతి నేడి, వేడిసి

రు నయనపాలి జాలుకొన ♦ రోదన మొత్తయు జేసికొంచు, బూ

చిన విషముస్థిభూరుహము ♦ చెంగట నీలకిలాతలంబునక॥ 109

క॥ చేరి కళేబర మచ్చో

జేరిచి, హా! చంద్ర! నాకు ♦ జెప్పక సజ్జవం

గారణమేమి? మ తెవ్వని

కోరిక దీర్పంగ దలంచు ♦ కొంటివొ చెప్పుమా॥

110

క॥ కోకలు రూకలు నాకులు

పోకలు మేకలుచు బట్టు ♦ బొందులు సొమ్ముల్

నాకంటె మిక్కిలిగల

రాకొమరుడు గల డె యీ ధ ♦ రానలయమునన్॥

111

క॥ చక్కనివాడ, రథసమున

సక్కుటమాన్జాలశునక ♦ కూర్మ రథులచే

జొక్కింపంగలవాడను,

జిక్కులువెట్టంగ నీకు ♦ జెల్లునె? చంద్ర!

112

క॥ రమ్మా, నా యభిమత విపు

డిమ్మా, యిమ్మాడ్కి నేచ ♦ నేటికి? హొన్నుల్

గొమ్మా సమ్మతి నిచ్చెద

గొమ్మా! వెలమున్దుగుమ్మా! ♦ గుబ్బలగుమ్మా॥

113

ఉ॥ జాలము చేసి మారశేక ♦ జాలము పాలుగఁ జేయ నాయమా

తాళగఁజాల, నీ విరహ ♦ తాపభరంబు కరంబు హెచ్చె, నీ

తాళపలోపమానము ♦ దగ్రకుచదవ్యయ మక్కుజేర్చి రీ
లాలలితోపగూహన క ♦ భాకలనృసుఖయింప జేయుమా॥ 114

పాశా॥ శోషింజ్జే మదనోపతాపమున న ♦ త్సుద్రోన్నతస్థూలని
స్తోషోద్యత్తునుయస్తి, పుష్టిగను మం ♦ దుల్ చేసినగా, దహో
రోషం బూనక నేఁ డపారకరుణా ♦ మాథాత్మపం కేజ న్నే
యోషిద్రత్నమ! చూద్రి నీ యధరపీ ♦ యూషంబు నాకీయవే॥
క॥ పెక్కుతెఱంగుల నీకున్

వ్రెఱుక్కెద, జల మేల? నాదు ♦ మోహము దీఱన్
జక్కెరనిల్తుని కూటమి
మిక్కుటముగఁ దేల్చి యేలు ♦ మీ దాసునిగాన్ 116

క॥ మే లెంచెద, సామ్రాజ్యం
బేలించెదఁ, దొంటినతల ♦ యెల్లరకంబెన్
లాలించెదఁ, బాలించెద,
దేలింపుము రతుల నన్నుఁ ♦ దేకువ మీఱన్ 117

క॥ చక్కెరనిల్తుని బారిన్
జక్కితి, నీ పాదయుగకు ♦ కేళయములకున్
వ్రెఱుక్కితి దక్కితి, నిక నీ
నిక్కులు దిగ్రోక్కి నన్ను ♦ దయ జూడగదే॥ 118

తే॥ గీ॥ గంధ మత్తరు జవ్వాది ♦ కస్తూరియును
దోడ్ యొడ్డణమును గమ్మ ♦ దోయి కొత్త
పట్టచీరలు కుచ్చుల ♦ బావీలీలు
రోక్క మివె గొమ్ము నీ లంజె ♦ టక్క మాని॥ 119

తే॥ గీ॥ తాళజాలను, వింత ♦ జాల మేల
చేసెదవు? నన్ను మిక్కిలి ♦ చెలిమిరతుల
నేలుమి వేగ మా టాడి ♦ ఫాలలసిత
సరసనవ చంద్రోభి యో ♦ చంద్రోభి॥

ఉ॥ తియ్యన్ని మొద్దుమాటలును ♦ దేవియ గాతెడు బొల్లిమోవియున్,
బయ్యెదకొంగులోఁ బొదలు ♦ బల్బునుగుబ్బలు, మంగలంబుతో
గయ్యముసేయుమోము, నులి ♦ గన్నులు, తోరపుగొను నాకుఁజూ
పియ్యెడ మారుకేళి గడు ♦ నేలుము, జాలముసేయ కింతయున్॥

మ॥ అమలం బై, తరుణారుణద్యుతినమే ♦ తాశ్వస్థపత్రాధ మై,
రమణీయస్ఫుటదీర్ఘలింగయుత మై, ♦ రంగద్భ్రవోపేత మై,
నమ మై, రోమవిసేన మై, వెడద యై, ♦ జానొప్ప నీ మారగే
హము, నా కర్మలిజాచి ప్రాథరతితో ♦ ల్లాడింటి చంద్రి, దయన్
వ॥ అని మఱియును.

1.3

ఉ॥ హా! యనుఁ, జంచరీకనిచ ♦ యాంచిత కుంచితరోమకామగే
హా! యనుఁ, దానమానిత మ ♦ హాద్విపమోహన మోహనైకబా
హా! యనుఁ, గంక కాకమహి ♦ హాశితదుర్భర నిర్భరాతిదే
హా! యనుజుంద్రి! తానహ ♦ హా! యను భీతశిరోరుహా! యనున్

ఉ॥ డాయఁగ రాకు నన్ను మరుఁ ♦ డా! యను, నేచగ నేల రిక్కతోఁ
డా! యను, వద్దువద్దు చనుఁ ♦ డా యను, సోఁకక పొమ్ము గాలిపీ
డా! యను, చంద్రితల్లి వఱ ♦ డా యను. వేంకటశాస్త్రి నేడురాఁ
డా! యను, కూతుగూర్పదగ ♦ డా యను, నేగతిదేవుడాయనున్

॥ అకరణి నుడిసి డేరా

మేకువలెన్ బిట్టబిగిసి ♦ మిట్టపడు నిజా

స్తోత్రసుమకామదండముఁ

జేకొని చీకచును బుద్ధి ♦ జెప్పఁ దొడంగెన్॥

196

ఉ॥ చాపల మోపు చంద్రి నిను, ♦ జక్కగ జక్కెరమిట్టిదంట పెన్
గాపురపింటిలోవలికిఁ ♦ గ్రక్కున దూరి సుఖింప కుండ నం
తాప మొసర్చి యేగె నటు, ♦ తాళు మటన్నను దాళకేల యు
ద్యావనశ క్తిఁ జూపెదవు ♦ దండము నీకు మనోబదండమా॥ 127

ఉ॥ గచ్చులు మొచ్చు లచ్చెరువు ♦ గా గజిల వేదజల్లుచంద్రి బల్
పచ్చనితెక్కదోయి గల ♦ పక్కిహుమాయివజీరు నింటిలో
జొచ్చుచు వచ్చుచున్నిగుల ♦ జొక్కుచు గ్రీడ యొరట్టుచుండగా
నిచ్చలు దృష్టి జేసెదను ♦ నిల్వెవె కొంచెమునేపు దండమా

ఉ॥ పెక్క తెఱంగులం గరని ♦ వీడవ మే నొనరించి వంచిన
స్రస్కక మిట్టిమిట్టి తల ♦ జూపుచు సన్ననిపంచె జించుచు
మొక్కలపాటు జూపెదవు ♦ మున్ను ద్రికోణము లెన్ని జూపితి
మొక్కెద నిక్క మాను మతి ♦ మూర్ఖమనోభవ దీర్ఘదండమా॥

ఉ॥ కాయలు గాచె నీదు తల ♦ కాను యహా సురుమారవారక
న్యాయతకచ్చపోపమథ ♦ గాంతరనిత్యగతాగతక్రమో
ప్రేయసమగ్రఘట్టన వి ♦ శేషతరాపద నైన నింక నో
కాయజదంపమా! విసువు ♦ గైకొని యూరక నుండలేవుగా॥

ఉ॥ పంకము లంటె నాకు హు ♦ భంగుల నీ కతన న్విలాసవ
త్పంకజపత్తినేత్రలను ♦ బల్మిని బట్టగ దద్విశాలమీ
నాంకగృహంతరాభరి ♦ తాత్మజలప్లుతపాంశుసమ్మిళ
త్పంకము నీకు నంటె గద ♦ పాపపు పీడ్రమ! యిల్లు నేతురే॥

ఉ॥ ఎందటి వేడుకొంటి? మఱి ♦ యెందటిపాదము లంటి? ముం
దెందటి నాశ్రయించితి? ని ♦ కెందఱికో బ్రణమిల్లి జేలేదో?
కొందల మందెడి న్మనసు ♦ గొబ్బున నా మన నాలకించి, యా
బండెలమారి చంద్రి భగ ♦ భాగ్యము గోరకు మారదండమా॥

నీ॥ కమలపత్రస్ఫూర్తి ♦ గన వట్టు భగములు

మించుటద్దమ్మల ♦ మించు భగము

లశ్వేత్రపాండుద ♦ శాకారభగములు

పసనతొనల ♦ జోలు ♦ ఘనభగములు

దిండుపూవుల ♦ వంటి భగంబులు

నీతగింజలరీతి ♦ నెనగు భగము

లలపందిముట్టెల ♦ వలె నుండు భగములు

కాకిప్పిలనోళ్ల ♦ గతి భగములు

గీ॥ పెక్కు జూపితి నీవును ♦ నిక్కు కొనుచు
నన్నిలాడవెట్టి నెడలితి ♦ వకట! యిపుడు
చూచిభగ మేమి! భాగ్యమా! యిపుమా ము
డుంగులింగమా! చాల పా ♦ డుగు మాని॥

133

క॥ తులువలు నడినడి దాకంగ

లలిఁ జేనిఁగన పూకు దెంగు ♦ లను వెఱచునె నీ

తలబ్రద్దలగును దాని

దలచి నిగుడ బోసు ♦ దుడచు యింకన్॥

143

నీ॥ కొం కేది బానిస ♦ గుడిసెలు చూటుట

వరికించి చూడ నీ ♦ కొఱకు గాడె?

బత్తిని దొమ్మరి ♦ తొత్తుల నిల్పుట

గొనకొని యున్న నీ ♦ కొఱకు గాడె?

సోడిగల్గును గొని ♦ గూడుల గట్టుట

కొంచ కెంచంగ నీ ♦ కొఱకు గాడె

బాలనిధులకు ♦ నోలి మాఘము లిచ్చు

టరసి చూడంగ నీ ♦ కొఱకు గాడె

గీ॥ వారికచ్యుతలకు నే న ♦ వారితముగఁ

గోకలును కూక లిడుట నీ ♦ కొఱకు గాడె

కూళతి మూచుటెల్ల నీ ♦ కొఱకు గాడె

యోమకారోత్పిమా శాంత ♦ మూచుకొనుము॥

135

ఉ॥ తేసియకంపుపెంపు గల ♦ తేజము యుల్లున బెల్లువారగా
గోవెలలీలదేగు చను ♦ గొండలు సిండయు దాండవింపగా
గానుగఱోలుబోలు మెయి ♦ కంపిలఁ బైకొని మేళదండమా
దాని పకారకొమ్ము వెడ ♦ దాకగ వ్రక్కలు నేయుటెన్నఁదో॥

ఉ॥ కుక్కటచూళికా భగన ♦ గొల్లి నఖంబులగిల్లి మెల్లనే
చొక్కపు మృధాలయము ♦ జంబన మెంతయుజేసి దానిలో
గ్రక్కవ మోవిగూర్చి వగ ♦ నైకొని వీల్చిన జంద్రిమిక్కిలిం
జొక్కి రమింప సిచ్చుగద ॥ సొంపుగ నో లనఁజా తడలునన్॥

శా॥ ఆభూతాకృతించ్చంద్రినాంద్రతరలో ♦ మాంచ్చక్రికోగంబులో
నాభోగోస్సుటచండతాండవమహా ♦ వ్యాపారకేళికలా
రాభం బండెదనుచు నిక్కినననే ♦ లాసారె గారించెదో
శేభస్తంభమ దానిసొం దెరువలెన్ ♦ సిద్ధించు నీకీర్తిరే॥

ఉ॥ గొల్లెనకంభమంతి నిడు ♦ గొల్లి, చొకారపు నల్లతేగెల
ల్లలికగొన్న రోమములు, ♦ నద్రగుహోపమ సూ దిలంబునన్
దెల్లని కొఱ్రగంజి పన ♦ మించు ద్రవంబును గల్లుచంద్రి మా
రిల్లపు డివుసాచ్చెదవో ♦ హెన్నరికన్ బహుదీర్ఘ శిశ్నమా॥ 39

ఉ॥ నీచతకోర్చి బంధుజన ♦ నిందకురోయక దొల్లిగాఢిన్
జూచియు నీవు మిట్టపడ, ♦ జొచ్చిర నీచపలంబు దీర్చగా
లోచితవృత్తిఁ గైకొనియు నొద్దికమీఱగ దావి యోనిదూ
రించినవాడే గాదె! నిను ♦ రిక్తిగజేయక నాచు మేళమా॥

చ॥ వినువిను వస్తువస్తు య ♦ వివేకము బూనకు జంగ్రిపూకుపై
మనసిడ కంచు జెప్పినను ♦ మాసక మిట్టపడేవు జొచ్చినన్
ఘనమగు పుండ్లునున్ సెగయు ♦ గడ్డలు నంటిచెడేవు మానుమీ
యనుసమరూపనిర్జితమ ♦ హాగజడండమ! మారదండమా! 41

వ॥ ఇట్లనేక ప్రకారంబుల మనోవికారంబుచేతం జేరనా చేతన
జ్ఞానవిహీనుండు యానీలాద్రరాజన్యశతమన్యుం డుద్దండంబుగదండనుండి
గంచుకొని వచ్చు కనుమాయుధవిధుమలయాచల సమాగతవాతపోత
మధువ్రతపరభృతరశారకావారంబుల గుఱించి దూషింపబొడంగె.

క॥ మదనా! మదనాశుగచయ

మదనా! చెలరేగి యేయ ♦ నాతత శశభృ

ద్వదనా! మృదులోపస్థా

సదనా! యెద నాటె నిపుడు ♦ శంభరమధన॥

143

తే॥ గీ॥ సకల పూరుషహృదయా ♦ సంఘటించు

నాని నీ చంద్రరేఖాభి ♦ దానముని

కేరుమన్నది, దానిపై ♦ గినుకమాని

తద్వింహి సన్న సేచంగ ♦ చగునె చంద్ర॥

144

క॥ ఫణిరోమరేఖయగు న

గ్గణికాంగనమీద బోవ ♦ గా నెలచి, సమీ

రణమా! మము నేచగ గా

రణ మేమి? తలంగు సత్వ ♦ రతసద్బుద్ధిన్!

145

ఉ॥ మిమ్ము జయించు మించుగల ♦ మేలియనర బెనుగొప్పచేతనే

మిమ్ము మనోభవప్రకట ♦ మార్గజాలముసాలు చేసితా

గిమ్మనకేగ, దానిదరి గేరరు, చంకగఁగి యంచునో

తుమ్మదలార! నిూరిచట ♦ ద్రుక్లదరిక్కల! శౌర్యహీనులై ॥ 146

క॥ ఆ నెలపాలంతి గని నే

గేవలవిహర్తి చేత ♦ గృహియించెడిహో

నీవు చెవుల్ చిందఱగొనఁ

గోవెల! కూయకుము నిన్ను, గొలుతక వేయక॥ 147

క॥ పరిపురుషార్థం బంతయు

హరియించుచు నేచు చంద్రి ♦ యంచితబింబా

ధర మాని సుఖియింపక, త

త్పరవశు నను నేచ నేమి ♦ ఫలమగు? జిలుకా॥

చ॥ అని యనివార్యమానమద ♦ నానదచే సకలప్రపంచమున్

దనువును బేరునున్ మఱచి ♦ తన్మహానీయవియోగవార్థిలో

మునుగుచుఁ దేలుచుకొ, బరమ ♦ మూర్ఖతచేబలవించుకొంచు,న

క్షుణ్ణనరపుంగవుడు కడు ♦ సత్వము పెంపు దొఱంగిమూర్ఖితక॥

తే॥ గీ॥ అనుచు శ్రీనంబి నారసిం ♦ హార్యవర్షుఁ

డానతిచ్చిన, శివభూసు ♦ రాగ్రగణ్యుఁ

డైన వీరన విని యద్భు ♦ తాత్మడగుచు

బిదప కథజెప్పఁ డతులిత ♦ ప్రీతిననుడు॥

150

క॥ మారాకారా! కారా

రాగాంతర విహరణోగ్ర ♦ కర్మత! పారా

వారావృతధరణీతల

వారవధూజాల నిత్య ♦ వర్ణితనీలా॥

151

మాలిని:—హరిగుణగణభేలా! యంగజ్యోధిలోలా!

పరిచితవిటజాలా! బాలరండానుకూలా!

నిరతరచితకాలా! నీసదాసేయపాలా!

దురితచయవిశాలా! దుర్లుభోఘాలవాలా!

152

— గద్యము. —

ఇది శ్రీమజ్జగన్నాథదేవకరుణాకటాక్షవీక్షణానుక్షణసంలక్ష్మసరసకవితా
 విచిత్ర సలలితాస్తంబసూత్ర కౌండిన్యనగోత్రకూచిమంచీకుల
 పవిత్ర గంగనామాత్య పుత్ర మూనితానూన సమాననానా
 విధరంగత్రిలింగదేశభాషావిశేషభూషితాశేషకవితావిలా
 సభాసురాఖర్వనర్వలక్షణ సారసంగ్రహోద్దామశుద్ధాం
 ద్రరామాయణ ప్రముఖబహుళప్రబంధ నిబంధన
 బంధురవిధాన నవీనశబ్దశాసన బిరుదాభిరామ
 తిమ్మకవిసార్వభౌమసహోదగ గురుయశో
 మేదురవివిధవిద్యజ్ఞనవిధేయజగన్నాథ
 నామధేయప్రణీతంబైనచంద్రకేళా
 విలాపం బను హాస్యరస ప్రబంధ
 రాజంబునం ద్వితీయా
 శ్వాసంబు
 సంచూర్ణము.

—

శ్రీ రస్తు.

చంద్రరేఖావిలాపము.

తృతీయాశ్వాసము

రతిసతి మనోహర

చారుతరగృహాయమాన ♦ శమ్పావృతవి

స్థారభగాన్విత చంద్రీ

సీరంద్రాశేవ్యలోల! ♦ నీలనృపాలా॥

1

వ॥ ఆకర్ణిపుము తానశీన కథావిధానంబు, యధార్థంబుగాఁ
వొల్లి శ్రీ శివబ్రాహ్మణవర్ణాగ్ర గణ్యుండైన విరభద్రాభట్టారకేంద్రునకు
శ్రీమద్వైఖానసవంశోత్తంసం బగు నరసింహాచార్యవర్యుం డైవ్యలి కథ
యిట్లని చెప్పం దొడంగె.

2

క॥ అంతటఁ బటఘటితగృహ

భ్యంతరమహిమానువుష్ప ♦ బంధురబలన

ద్వితయుతశయ్య సమ్మహి

కాంతుడు లే కున్న దాసి ♦ కలుడాసి కడుక॥

3

క॥ కళవళ మందుచు, మన మిట

గొలగొల మనుకొంచుఁ జుట్టు ♦ కొని యుండఁగఁ గో

మలగతి నేడకు జనెనో?

తెలియ దహా! పైవమాయ ♦ తీ రెట్లగునో॥

4

సీ॥ పిక్క-లూరులు కాళ్ళు ♦ పిల్లనేవకులచే

గ్రుద్దించుకొను చుండె ♦ గొంతనేపు,

పాటకు ల్పటతేరఁ ♦ బాడిందుకొంచును

గొల్వడిచి యుండె ♦ గొంతసేపు,

హితవు మీఱగ భాగ ♦ వతుల మేల్వేసాల

వీరిత గన్గొను చుండె ♦ గొంతసేపు,

మద్దెల్లమోయంగ ♦ గుడ్డద్రిప్పచు నాడు

నింతిఁ గన్గొను చుండె ♦ గొంతసేపు,

గీ॥ మంచ మెక్కి యొక్కతెతోడ ♦ మదనకదన

మెంతయును జేయు చుండెను ♦ గొంతసేపు,

తమలము మెసంగి పొగచుట్ట ♦ త్రాగె గొంత

సే, పతం డంత నెం దేగె? ♦ జెప్ప రమ్మ॥

6

క॥ ఏ లంజెయింటి కేగెనో?

యే లీలావతిని బలిమి నెనయించెనో? తా

నేలాగు మాయ మయ్యెను?

నీద్రాద్రవ్యపుండు కామి ♦ నీలోలుఁ డహా!!

5

క॥ వేంకటశాస్త్రిల యజ్ఞము

పొంకము చూడంగ లేచి ♦ పోయెనో? లే దా

వంకఁ బులిమింగి పోయెనో?

జంకయ్యడి జెప్ప రమ్మ ♦ జవ్వనులారా!!

7

నీ॥ ఇందుఁ దా వెల్వడి ♦ యెందు వేంచేసెనో

మా సామి జూపరే ♦ మ్రాకులార!

సన్నకసన్న నే ♦ సకి గూడి యుండెనో

మా తేనిఁ జూపరే ♦ మృగలార!

వేపుల్క బట్టక ♦ వేటకుఁబోయెనో

మా దొరఁ జూపరే ♦ మమగులార!

నిందల భరియించి ♦ యేటికి బోయెనే
మారాజు జూపరే ♦ జారులార!

గీ॥ మమ్మునేలిన నీలాద్ర ♦ మనుజవిభుడు
పూలపాన్పున బెనునిద్ర ♦ పోయిపోయి
లేచి యొక్కరుడును మాక ♦ గోచరముగ
నెచ్చట నడంగెఁ జెప్పరే ♦ పక్షులార!॥

క॥ ఎల్లీ! మల్లీ! పల్లీ!
పుల్లీ! మా రాజు కూసు ♦ పోవక మీమీ
గొల్లనైనై రాఁడు గదా?
కల్లలు వల దింకఁ జెప్ప ♦ గదరే వేగన్॥

9

సుగంధి॥ నీలతేడులార! మంచి ♦ నేస్తులార! విక్రమా
శీల శూరులార! పిన్న ♦ పెల్లలార! గుప్పనన్
బూలపాన్పు డిగ్గి యేడ ♦ బోయినాడొ చూడరే॥
నీలకాశ్యపీ నరుండు ♦ నిన్నరేయి వక్కడున్

10

మ॥ అని గగ్గోలుగ వారు రోదసము సే ♦ యన్, నాయకుల గాయకుల
చననర్దున్ గణికాజనంబు లనుజుల్ ♦ సామంతులున్ మంతులున్
విని శోకాకులచిత్తులై గదిసి త ♦ దృష్టాంత మాలించి, యా
యాన నన్వేషముసేయఁ బోయిరి సమీ ♦ పారణ్యమధ్యంబునన్॥11

క॥ గట్టులఁ దరి బుట్టలకడఁ,
జెట్టుల చెంగటను, జెఱువు ♦ చెంతల, బలు పె
న్నట్టల సందుల గొందుల
బట్టుగ ప్రవహించు నేటి ♦ పల్లములందున్॥

12

క॥ రోయుచు హోయని కూకలు
వేయుచు, హా! నీలభూప! ♦ విస్మయముగ నీ

- గీ॥ నితర నిజదాసికాజన ♦ నికరములను
బలిమిమై బబ్బసగలింబు ♦ బట్టిమిగుల
సమరతులఁ దేలఁ బాడము దో ♦ సమున నొక్కొ? .
నీలనరనాఘుఁ డి ట్టాంటి ♦ గూలిరాఁడు॥ 18
- ప॥ అని మహామఃఖావేశంబున నందఱు నిట్లనిరి. 19
- సీ॥ కొలువు దీర్చ వ దేమి ♦ గురుతరతరుసార
భాసురలక్ష్మీ వి ♦ లాసమునను?
కూర్చుండ వది యేమి ♦ ఘమఘమమోదగుం
భీతసుచందనకాష్ఠ ♦ వీరమునను?
తేటి చూడవ నేమి ♦ దృఢతరలావణ్య
గణ్యవణ్యప్రీతి ♦ కాయములను?
పలుకరింపవ దేమి ♦ బహువేషభాషాతి
బంధురాశ్రితబాల ♦ భాగవతుల?
గీ॥ నన్ను! నీలాద్రిరాజ! భో ♦ గానరక్తి
మాని, యీ ఘోరకాంతార ♦ మహిని బండ్ల
గారణం బేమి? యేర్పి ♦ గాఢ పూని
తేగి యిటకు వచ్చి యిల్లు ని ♦ ద్రిందె నిపును?॥ 20
- క॥ కేళీధననాంధరపరి
లితమల్లీలతాంత ♦ కేవలకమ్య
లోలుడ వై యుడయీ 21
నేలపయి బండ నేల? ♦ నీలస్వచాలా॥ 22
- సీ॥ విజయరామకమ ♦ విభుడు పిల్వంగం బంచె
రాచిరాజకుమార! ♦ లేచిరమ్ము
యెఱుకువాఁ డిదె పంది ♦ నేసి మానము దెచ్చి
కాచుక యున్నాడు ♦ లేచి రమ్ము

నే యెడ కేగితో? వెన రా

వే యనుచు మోడుకొనుచు ♦ విహ్వలు లగుచున్

క॥ మూఁగి యరయంగ, నాతని

తోఁ గూడఁ జనిన వేఁట తోరపు గుక్కల్

గలు సేయుచు సాగఁగ

నా గతి గని చనిరి వార ♦ లందఱు మెటన్

14

క॥ చని కనిరి చంద్రకేళా

తనురూపనిలాసవహ్ని ♦ దృశరీరున్

ఘన చింతాభారున్ నూ

తనజనితదళావికాగు ♦ దన్నుపమారున్

15

న॥ ఇట్లు కనుంగొని సకలపరివారంబు లతని జుట్టుకొని యాక్రం
దనంబు సేయుచు నాశ్చర్యఘర్మమానసంబుతో నిట్లనిరి.

క॥ వాతము పట్టెనో? వని జెను

భూతము గొట్టెనో? మ తెట్టి ♦ పొడ గుట్టెనో?

హా! తెలియ దేమి మాయయె

యీతఁడు పడి యున్న చంద ♦ మెంచినంగన్

17

స॥ బహుళద్విజద్రవ్య • భక్షణోద్భవమహా

పాతకంబున నోరు ♦ పడియె నొక్కో?

కవిమాన్యహరణ దు ♦ మృర్మ ప్రభాతాతి

కలుచంబుచే జిహ్వ ♦ పలుక దొక్కో?

పరసత్ప్రతభాగ ♦ కరణ ప్రభవపంక

గతి మర్బలాంగంబు ♦ గదల దొక్కో?

సుజనులఁ జెడఁ జూచు ♦ చూడ్కిఁ జుట్టినకొలఁ

గడుఁగనుంగవ మూఁత ♦ పడియె నొక్కో?

వేటకుక్కలగాన్క • వైష్ణవపరివారల్
 చూచివత్తువుగాని • లేచిరమ్మ
 కొత్తచారావారు • కొలునంగ నచ్చిరి
 రాచయేనుగుగున్న • లేచిరమ్మ

గీ॥ దాసి యొక్కతె నీపొందు • కానచెంది
 వాచియున్నది విషయింప • లేచిరమ్మ
 నలుపు, గొల్పెడి పుండ్ల బూ • చులకు మందు
 రాచికొన నీలనృప! వేగ • లేచిరమ్మ॥

22

ప॥ అని మఱియును,

క॥ కదలఁడు పలుకఁడు ధాతువు
 పదకరముల నుండఁ జూచి • బ్రతుకునో! లేదో॥
 బెదరక జెప్ప మద్దెల్లు
 న్నదో! యీతని కోముడుబి • నరసాచార్యు॥

23

తే॥ గీ॥ నాతండు దగ్గట • కరిగి ధాతు
 గతి పరీక్షించి, యితనికి గామురోగ
 మంతురంచిన దిశమీరు • జంకునూని
 సరగ శిశిరోపచారముల్ • సలుప లేచు॥

24

క॥ అని చెప్పిన వారందఱు
 జనితామోదబుభోడఁ • జల్లవి పను వే
 పునజేయగఁ సమకట్టరె
 మునుజాధిపుచేరఁ జేర • మున్నునమోచన్॥

25

క॥ సనువును నూనెయు దరపద
 బిసరుహములగాచి, విసము • బిండి పిరమునఁ
 దిను మంత గొఱిగి వడివిడి,
 వెనజెవి వెనుని యూదఁ • వేగమె తెలిపెన్॥

26

అ॥ వె॥ తెలిసి యున్నరనుచు ♦ నలుదిక్కులచుజూచి

సైగజేయువారు ♦ సల్లగంజి

వంటకంబు బిసికి ♦ వడిబోయ మెల్లన

గుటుకు గుటుకు తనుచు ♦ గ్రోలి సోలి॥

27

క॥ తెప్పిటి కూర్చుండి యతం

డప్పుడు తన చందమెల్ల ♦ నావ్తులతోడకో

గుప్పున నేకాంతంబున

జెప్పిన విని, లంజ యెంత ♦ చేసెనటంచుకో॥

28

క॥ బొకనాసి, గడ్డ సెగయును

నకటా! యీనీలవిభుని ♦ కంటించిన యిం

టికి నొంటికి హానిగదా?

ప్రకటంబుగఁ బురుగు లురలి ♦ పడిచచ్చుగదా॥

29

క॥ పట్టుడు కట్టుడు కొట్టుడు,

“గట్టిగదల బొడిచేసి ♦ గాడిది మీదకో

బెట్టుడు పురి వెడలంగా

గొట్టుడ” నిరి యందరొకట ♦ గోపముమీఁతకో॥

30

వ॥ అప్పుడు నీలాద్రిభూమిపుండు.

31

అ॥ వె॥ దానిబట్టబూను ♦ తజబీజు గనుగొనె

సాని స్నిహేయ ♦ జనుచునాకు

కూర్మిమీఁత మీఠు ♦ కుస్తరించిటతోడి

తెచ్చి కూర్చువలయు ♦ నిశ్చయముగ॥

32

క॥ తల గొటిసింపుట కంటె

మొలగొటిగించుటయెమేలు ♦ ముగ్ధ యగుటయె

సలుపున కోర్కెయించిన

చిలవిటలకు నింతభాగ్య ♦ మదీజగతికో॥

33

క॥ సమ్మనై, రోమరహితమై,
యమితమృతుత్వంబుఁ గలిగి యశ్వత్థదళో
పమ్మమై, స్నిగ్ధంబై వెళు
పమరెడు భగమిచ్చు భాగ్య మందురు కాన్ముల్॥ 34

అ॥ వె॥ ఇన్నిలక్షణంబు యెన్నదాని త్రినోణ
పాలి నుండుననుచు హాళినాదు
సంతరాత్మదోచ సయ్యెదె సాభాగ్య
వతియై సుమ్ము పెక్కు వాక్కులెలా॥ 35

అ॥ వె॥ దాని యోనితీరు దానిచన్నుల చెన్ను
దాని మోము గోము దానిమోవి
కావి తీవి చెప్ప గా మానశక్యమే?
రోమములు వడంకు భీమరాజ॥ 36

క॥ సిద్ధాంతివి పండితుడవు
సద్ధర్మండవును నాకు సఖుడ నెపుడు నే
నుదతి దానిరమించెద?
దగ్ధతిం జెప్ప శొంతి సుబ్బయమాకు॥ 37

వ॥ అని సలుకునప్పుడు, పండితుడును నిష్టాగరిష్ఠుండును సుఖ
సనిష్టుండును హితుండును బ్రహ్మణాగ్రగణ్యుడును శాంతుండును సకల
జనసమ్మతుండును జతురుండును ప్రయాగవంశోశంసుడును సగు బాప
న్న యాపన్నుండై యాపగిది వాపోవుమఁ గన్నులు తేలనై చుచున్న
యా నీలాద్రి మన్ను తేని గనుంగొని వినయవిప్రంభశాంభీర్యంబులు
గుఱిప గంభీరభావణంబుల మెల్ల మెల్లనయిల్లనియె.

క॥ పరనారీ సోదరుడవు
పరతత్వవిశారదుడవు బహురాజ సంగం
తరనుతక్తీరివి వేశ్యా
తరుణీమైధునము నేమఁ దలపం దగునే?

సీ॥ చెలువు చేసితివిగా ♦ చెలగబాడవక్రింద
 సద్రాజులెన్న స ♦ ముద్రముగను
 వసము నిల్పితివిగా ♦ వర్ణింపరాకుండ
 వీరక నరట్ల కు ♦ ప్పాకనడుమ
 మాన్యమిచ్చితివిగా ♦ మహిషిమూలంబున
 శౌంఠి సుబ్బయ్యకు ♦ త్సుద్రభూమి
 నాకిచ్చితివిగదా ♦ నాలుగైదువరాలు
 పేశలగతిని వ ♦ ర్వాశనముగ

గీ॥ వివిధసంగ్రామజయరామ ♦ విజయరామ
 రాజకరుణాకటాక్షుని ♦ ర్వాజలబ్ధ
 సకలసామ్రాజ్యఖనివి నీ ♦ వకట! యొక్క
 పుష్పిబోగపులంజె కై ♦ పొగుల దగునె॥

41

క॥ ఇల్లును నొల్లును గుల్లుగు
 బెల్లులరెడు రాజ్యలక్ష్మీ ♦ పెంపుహరించుకొ
 గుల్లాపు సానిదానికొ
 మళ్ళనితమి గోరినీవు ♦ మఱిరతి సలుపకొ॥

41

క॥ వద్దుసుమీ యిది కూడని
 వద్దుసుమీ నాదుమాట ♦ పాలించితివా
 ముద్దుసుమీ యాసానిది
 మొద్దుసుమీ దాని బెంగు ♦ మోహంబేలా॥

42

క॥ జగ్గవిరాజు చేతం
 బగ్గెయు సిరి లోవ దిల్లు ♦ వడితిని చంద్రుకొ
 మగ్గమువెట్టిన మొదలే
 నగ్గవయో! నీలభూప! ♦ నృపసుమాచారా॥

43

వ॥ అప్పు డప్పలుకలు వీని కటకటం బడి కటమదరం బండ్లు
పెటపెటం గోటికి చటులక్రోధకుటిలాదాలోననుం డై తనీయప్రధాన
ప్రధానం డగు నామరి ధీమానామమంత్రి యాతని క్షినియె.

క॥ ప్రభుచిత్తమివ్వధంబున

బ్రభవించునో యల్ల నీవు ♦ టటుకకో వడి ని

ల్లభయము మాని పలికెదవు

సభలో వారెల్లగడు న ♦ పహృత పడగె॥

45

క॥ ఓంబూలు చేసికొనుచును

జంభంబులు గొట్టుకొంచు ♦ జడమతి సశుభా

రంభము లరయుచు దిగెడి

దంభపు విప్రునకు నీకు ? దగదిది చుచుమా॥

46

అ॥ వె॥ ఎప్పుడప్పళంబు ♦ లోప్ప దప్పొప్పులు

సెప్పుకొంచు దడక ♦ విప్పుకొంచు

జడువుకొంచు దిరుగు ♦ ఛాందసులమీరలు

రాచకార్యములకు ♦ రాగదగునె॥

47

క॥ కై శ్యంబేలా విధవకు?

నై శ్యునకు? సమరజవిజయ ♦ వారంభల వేలా?

వశ్యయియుకులికి పై బడు

వేశ్యారతి సుఖము వేద ♦ వేమ్యనకేలా!

వ॥ అనిన నమ్మంత్రజనపుంగవున కాతండ్రియై.

49

క॥ నిష్ఠాహీనుండవు ఘన

నిష్ఠురమాయావ్రలాప ♦ నిపుణుడ నీవే

జేష్ఠవిలేని యోగి

త్రేష్ఠులలోపలను జేర్చి ♦ చెప్పగనేలా?

50

॥ తీరుమణియ. చలసివేరులు

తిరువారాధనయు బెద్ద ♦ తిరుగూడ నెనన్

ధరియించి ముప్పి కిప్పుడె

తెరులుము మంత్రాంగముడిగి ♦ నాసరి వగుచున్

51

గీ॥ బాధు,దురు బండితుడు సూర ౩ పాటిరాయ

మంత్రవర్ణం డతని దోలు ♦ మడత వైట్టి

కొట్టి నవ్యాసి జేసితి ♦ నిట్టివాడ

విశని గులవేళునని జేయు ♦ లెంతనీకు॥

52

✓ గీ॥ ఇయ్య నీయపుగదా ♦ యెంతనక్కవి వచ్చి

ప్రస్తుతించిన బూట ♦ బత్తెనున,

నుండ నీయపుగదా ♦ చండపండితరాజ

మండలంబును భా ♦ మంటపమున

ప్ర॥ పట్టి నీయపుగదా ♦ నిమిషమాశ్రీంజైన

నాశీర్వదించు ధ ♦ రామరులను

మాడ నీయపుగదా వేడుకతో బాడు

గానవిద్యాప్రౌఢ ♦ గానుకలను

గీ॥ కూసుమతనూరరతుడవై ♦ కులమువిడిచి

తిరుగు నీవిందుజేరి మం ♦ త్రిత్వమూని

త్రిష్ట, నీలాద్రిరాజ్ఞు ♦ మెప్పె యయ్యె,

భీకరవ్యాజ! యాదురి ♦ భీమరాజు॥

53

శా॥ సామంబేమియులేదు, సాత్వనవచ ♦ స్పందర్భము నాస్తి దు

ప్ర్రామణ్యం బదికంబు, కాముకలయు ♦ స్థాపల్యము వైచ్చుగా,

భీమామాత్యుడవంచ బల్కునును ని శ్చుధ్విన్ యథార్థబహో

నీమంత్రాంగముచేత నేడు చెడియెన్ ♦ నీలాద్రిరాజెంతయున్॥ 54

క॥ గణిక శ్రేష్ఠుడ వయ్యో!

గణికాంగన పొందు రాజు ♦ గారికి దగ్గర

చునుమాత్రము జెప్పవు, నీ

గుణము తెలిసినచ్చె, బుద్ధి ♦ కుశలుడవు భార్య॥

55

క॥ అని వా రిరువురు నిటువలె

ఘనఘన రవనదృశనాద ♦ గల్గనగళులై

కినుక వివాదింపంగా

విని చింతలపాటి నీల ♦ విభు శిల్పనియె॥

56

క॥ మీ రేటికి వాడిందెద?

రూరక యుండుండు, చెలిమి ♦ యొప్పాంగ

గౌరవమున నా మది గల

యారాటము దీర్చ బాపం ♦ డనమర్థుడుగా

57

క॥ రలిచింత చేత నిప్పుడు

మతివోయిన రీతి నుండు ♦ మాకు సుఖులై

హితమతి జెప్పెదు, పోవో!

పతిచిత్త మెఱుంగలేవు ♦ బాపడ వయ్యో॥

58

ప॥ అని యతనిమీద రోషప ఘటి చిత్తుండగుటఁ గనుంగొని

తత్సన్నిధి గల వార లేగుమని సతం డరిగె. నంత భీమరాజుం జూచి

యేకాంతం బునన్బినియె.

59

క॥ బాప డని నేర్చు డనియును

నోపిక జేసితని గాని ♦ యొడుతును జమ్మి

పాపమున కోడ కి మ్రోయు

బాపన్నను భీమరాజు ♦ పట్టు కోపమునకొ॥

60

ప॥ అనిన భీమరాజుతని కిల్లనియె.

61

క॥ అద నై న బుద్ధి బాడనవో

యెదురించు పులిర బాడవవో ♦ యేర్చ బాడవవో

కదంమున శత్రుఁ బొడవవో

నదరుదు నెదురాడు నట్టి • పారు బొడవవో॥

62

క॥ అని భీమరాజు పలికిన

విని మనమున సంతసించి • వేడుకతో ని

ట్లనియెను జుద్రిని వేగం

బలకూలము నేయ కున్న • హా! యెల్లార్తు॥

63

ఉ॥ కోకిలీరి శారకల • కూకలకన్ గలహంసకేసీ

కరనిర్భరార్భటికి • బెగ్గిలితిన్, మఱి చెప్ప నోప, నెం

దాక సహించువాడ, వెన • దానిత్రికోణము దెచ్చిచూపుమా

నా కదలోని మన్మథక • స్థనసావకతాప మాటగల్॥

64

గీ॥ మఱి విచారింప నది యూడి • మళ్ళి వేంక

టాభిధాని ప్రజాపతి • యుగం బుట్టె,

సకల రతిబంధచాతుర్య • సరణి గనియె

పూని వట్టించ దాలి కే • సాని సవతు? ॥

65

క॥ కాపున వేంకటశాస్త్రికి

నానల పెఱుగంగ బెప్పి • నను నాతఁడు తా

నావలి పని సమకూర్చును

వేవేగమె భీమరాజ! • విచ్చేయ నయా॥

66

వ॥ అని చెప్పి.

చ॥ పనిచిన నాతఁ డేగి కనె • భంజితనీల రాజశాయసం

జనితకరోటికూటము వ • సానఘృతప్లవసత్పలాశమాం

సనికరవృక్షమానవిల • సత్పటువహ్నిశిఖావృభాట మ

త్యనుపమమంత్రతంత్రకర • యాజకర్పూటము యజ్ఞవాటమున్॥67

క॥ కనుగొని తచ్చాలాంతర

మున దట్టుదు బోలె యజ్ఞ • ముగ్రమంబు దా

నొసరించు వేంకటమఖన్

జనవునఁ గని రాజకార్య • సంగతి డెలివెన్ 68

క॥ తెలిపిన మఖ యత్యంతము

బులుపు వొడమ భీమమంత్రి • ఘంగవ! వెనఁ దా

దలచిన పని సమకూర్తును

జెలిమి వెలయు, నీ మఖంబు • చెప్పినపిదపన్॥ 69

క॥ దానయు న్దైవము నేరయు

నే తీరువ గన్న నతడె • యెప్పుడు గానన్

నీతోడు భీమరాజా!

యూతని పని నేయు టుచిత • మగుఁ గద మాకున్॥ 70

క॥ అని రాజుగారి కింతయు

వినయంబున డెలుపు మనుచు • వేడి, నతఁడున్

జని యట్ల చెప్ప నీలా

వనిధుడు గుడారమునకు • వరుచు ను డెన్॥ 71

వ॥ అనంతరముననయ్యారామప్రావిశబాడబాగ్గణ్యుండగువేంక
టసోమవీధినిరతపర్యుపిత్వా దానవిధాన స్రుద్ధసప్రసిద్ధవృద్ధభూమిను
రవారానివారితబూరితి రదాగుణబాషావిశేషగూషితంబును, ప్రచండతర
చండాలసరోవరపరిసరకల్పితాంబు విశాలశాలాతటచటలకటిలాచ్ఛమ
త్స్యపుచ్చాచ్ఛాదిత కృపిలసంపాద్యచూరాహీనపురోడాశప్రముఖామో
గ్యవస్తుయాగభాగానురాగరహితవిహిత బృందాకక బృందాబును, య
ధావిధివర్తిహారితవక్షిణాక్షిణపద్మావంచనాగుణనిరస్తాత్సహసాహసధా
సమృహాసోమయాజి విరాజితంబును. జాన్యూర్యమూర్ఖ మహాకఠినవాక్య
తజ్జన భర్జనలయితి సకలదేశసమాగతవివిధవిప్రకరంబును, పరమపరి
హాసకపరికల్పిత స్వచ్ఛచ్ఛాగనాదామోదిత వేదితలాంతర పరివర్తిత

ధూర్జ పండిత పామరజుని సమూహంబును, బ్రాహ్మణార్థసంపాదితబహు
 శసత్ఫలశాకపాక భక్ష్యభోజ్యదదిఘృతగుడాదిక వస్తుస్తోమచౌర్యక్రియా
 కౌశలయాతాయాదుతతాయి శ్రేష్ఠకుమారనారాయణశాస్త్రివిశ్రుతం
 బును, పంభావనాసంభ్రమాలోకన్యాసమాగతివితతవారాంగనాభుజంగ
 పుంగవ శృంగారకేగృహ మమానశాలాసమీపచదీప్త విశాలకాయమా
 నినికాయంబును, విపులాపూపశరావోపమానవీచోపస్థాస్థలవిక్రీణాస్తోకానేక
 ద్భీతిరశ్యామలకోమలరోమస్తోమోద్ధాటనపాటవప్రోల్లసదృశవిధవావిరా
 జితాంతర్జేహంబును, విదార్యమాణనశువిసరక శేబరసంజనిత ఘనతరక్షరిత
 క్షేతజ ప్రవాహించునుదోహగ్రనవవ్యసనసాధ్రమభ్రమదదభ్రశుభ్రగృ
 ధ్రికాకఘూకంకంకాలేయక గనయగోమాయుప్రముఖవస్యఖగమృగజాల
 కోలాహలబభిరీకృతజంసమూహంబును, సరసు నిర్భరనీర్భాగ్యదామోద
 రదురోదరమృగయావినోదామోదభేలన్నీలాద్రి నృపాలబాలిశదుష్కర
 కరాగ్రసమర్చితమౌగఫలదానధారాపూరంబును, గా క్రతువు సమా
 స్తంబుగామించి, “జన్నంబు బన్నంబు లే పుండం గడతేతె; మ
 దీయపుత్రియు నిజముఖకళావిలాసతిరస్కృత చంద్రరేఖును చంద్రరేఖ
 కును గోమలాలంకారభవ్యయును నా కావ్యకన్యకును నుత్తముండగు
 నీలాగ్రినృపుండు వరుడయ్యెడు సమయంబు నయ్యె. మానుకీనభాగ్య
 మహిమంబు చెప్పొదరంబె? యని సుశుద్ధాంతరంగుడై చనివని॥ 78

సీ. పూర్తింధాధార ♦ పుంఖత డిండిర.
 భగితమై రేయకం. ♦ భవ్రజులు.
 గ్రామసూకరిమారస ♦ ఖండతోరణవారి
 కంకవాయస గృధ్ర ♦ సంకులంబు
 మేమిరిభాదనా ♦ మోదసరిపాదిత
 తామ్రమాదానహ్య ♦ తటతలంబు

రతిరాజసంగరో • త్థితసిద్ధజనశుక్ల
 మూత్రార్థగేహళీ • చిత్రితండు

గీ॥ విటవిటీజనసంధాన ॥ విహితవచన
 నిచయరచనాసిపుణకుట్ట • నీపహాయ
 కరణకారణకాలేయ • కంబు; వేంక
 టాభిధానాతినివవే • శృంగమంబు॥

73

క॥ ఇటు నటఁ గనుగొని లోనికి
 నొటనొటఁ జని ముచ మెక్కి • లోలతనది తి
 త్తమునఁ గూర్చుండిన, వ
 స్కటిలాత్ముడు కాగలింఁచు • కొనియిల్లనియెడ॥

74

తే॥ గీ॥ ఎంతభాగ్యంబు చేసితి • మిడుపురమును
 కాసు విడకుండ యజ్ఞంబు • కటిగఁ బొదగి
 రేఖను దలంచి నీలాద్రి • తేడు మిగుల
 మోహితుం డయ్యెభాగ్యమా • మోద మొదవె॥

75

క॥ నీలాద్రిరాజు మిక్కిలి
 తాళక కృషియించె విరహ • దహనముచే. నీ
 వేళం జచ్చును వేగం
 బాలోలత జంధివంపు • మాతని కడకు॥

76

తే॥ గీ॥ పూలమ్రాకులు నీవు నీ • త్తైకయును
 చూచు వల్లయెఱింగి బా • జగుల వలపు
 వెల్లిగొలుపుచు బలుపుగ • విత్తమెల్ల
 లాగుదురు, ధాత్రిమీవంటి • లంజెలే?

77

తే॥ గీ॥ నేడు నీకల్లు దాయెను • నీలపుపుడు
 కూతురునునీవు నేనును • గొదవలేని
 సిరుల బొదలెద మింక నీ • చిన్నదానిఁ
 గడకగై నేయు మని చంద్రి • గాంచి పలికె॥

78

తే॥ గీ॥ బాలరో! సీవు మిగుల సా ♦ భాగ్యవతివి
యొక బాజగు వోవ మఱియొక్క ♦ దుర్తముడు
దొరకె నీలాద్రినాజు స ♦ చ్చరితు డిపుడు
నిన్ను గోరె పిలువనంపె ♦ నేడునీవు॥

79

క॥ ఏలాగున నలయించెదో?
యేలాగున నీలవిభుని ♦ వలయించెదో? మ
యేలాగున రక్షించెదో
బోవె డెగడు నీదు భగము ♦ పుణ్యము చేత॥
వా॥ అనిన జాద్రరేఖయిల్లనియె

80

81

నీ॥ చూపుకోపులచేత ♦ జంబవంబులచేత
దంతక్షత నఖిక్ష ♦ తములచేత
లాడనంబులచేత ♦ బీడనంబులచేత
గాఢసరీరంభ ♦ కలనచేత
నవరతి గతులచే ♦ గపటవాక్యములచే
దాంబూల దాగి ♦ ధంబుచేత
కలపంపు,బూతచే ♦ గారవింపులచేత
గాన నాట్య ప్రసం ♦ గములచేత

గీ॥ మాదు మంత్రంబులను నీల ♦ మనుజవరుని
లోలు గావించి కలధనం ♦ బోలిలాగి
పిదప జోగిగ గావించి ♦ పెంపుడించి
తెల్పు మీనన్నీధిక్కినా ప్ర ♦ తిష్ఠ వినుడు॥

82

అ॥ వె॥ దొడ్లదొడ్ల తురక ♦ బిడ్డలనాలోడ
లందు నిరకబట్టి ♦ యడుగునెత్తి
భట్టి లోట్టు జేసి ♦ వట్టివానిగజేతు
నీలనృపుడు నాకు ♦ జాలగలడె॥

83

తే॥ గీ॥ అనిన, నీ వంత నేర్పరి ♦ నగుదు వమ్మ!
 తెమ్మ! ముస్తీ బుగమ్మ, శీ ♦ స్రుమ్మగారు
 బొమ్మ యూతనిశమి దీర్ప ♦ గమ్మనిష్ట
 చేతిబంగరుబొమ్మ! యో ♦ చిన్నకొమ్మ॥

85

క॥ నావు డల చంద్ర యప్పుడు
 భావం బలరార లేచి ♦ పరిపరిగతులకొ
 వేనేగ జేయ నొడగెన్
 గేవలశృంగార వెబడల ♦ గీలుకొసంగెకొ॥

క॥ నీలాద్రిరాజ మోమున
 గ్రాలెడు గడంబు రీతి ♦ గనుపట్ట మహా
 స్థూలోపస్థాభాసా
 భీలతచూరుహము లన్ని ♦ బీరబీర బెఱికెకొ॥

86

క॥ ఆతని పెనుబాలీనుల
 భాతిన్ గడుపొడవు లగును ♦ బ్రబలుకువము లు
 దాతతమల యాచలసం
 జాతసుగంధంబు మిగుల ♦ జానుగ నలడెకొ॥

87

క॥ భుగభుగ సుగంధబంధుర
 మగు చుండెడు దూవ మిడియె ♦ నానందముగకొ
 నిగనిగ లీనెడు తన ఘన
 భగదేవత కాత్మవాంఛ ♦ ఫలియించుటకొన్॥

88

అ॥ నె॥ గొఱబొచ్చుకంటె ♦ నెఱ నె చిట్ట లొ
 నుఱవెండ్రుకలను ♦ గూడనువ్వీ
 తొఱకొప్పు వెట్టె ♦ నలుమీదను జాల

క॥ హరిమొగము దెగడు మొగమున

హరిదళమును దళముగాఁగ ♦ నలది నుహసిం

ధురతరనేత్రముగఁబునఁ

గర మరుదారంగ మందు ♦ కాటుక నెట్టె॥

90

క॥ సత్తాకి సింగారించిన

యిత్రడి సొమ్మలను బోలి ♦ యెసఁగఁగమనన్

బుద్ధిసొమ్మలు తన కా

పత్తారణ కారణముగ ♦ బొగుగ దాల్చె॥

91

క॥ కంచెలలోఁగల గట్టి బి

సింఁచె జనగట్టుదోయి ♦ గిరినాగుల నా

డించక హి తుండికుడు వడి

నంచునతో బెట్టినట్టి ♦ నైఖరి దోపన్॥

92

క॥ ఈ లీల నలంకృత యై

యా లోల వెలింగె ♦ నప్పుడాశ్చర్యముగా

నీలాద్రిరాజు బట్టె

బో లోలత మెఱయు పెద్ద ♦ భూతమొ యసగన్॥

93

క॥ అప్పుడు సోమయాజులు త ♦ దాకృతి వేంకటసాని యుక్తుడై

తెప్పలు మోడ్చ కర్మిలి నె ♦ టింగని కూతుర! నీకు దుల్యయా

నొప్పులకుప్ప నిప్పుడమి ♦ నొక్కడ జూడము, లోల వయ్య బొ

గొప్పెడు బాలలీలగడు ♦ నూనితి మేల్బలి! యంచు మెచ్చగన్

క॥ నీలాద్రిరాజు వార

స్త్రీలోలుండయ్యె నింక ♦ జెడి పైతరణిన్

గూలు నిటు లనుచు దెల్పెడి

పోలిక సంభోధి గ్రుంకె ♦ బ్రాద్దు కియమునన్॥

95

క॥ అపకారి నీలభూపతి

యవయశ మల నిష్టపముల ♦ నలమె ననంగా

విపుల మగు కటికిచీకటి

విపులాస్థలి సంబరమున ♦ విప్పుగఁ గప్పెన్॥

96

శా॥ అంతన్, దారలు దోచె నంబరమునఁ ♦ దా నీలగృహపాదముల
డెంతైన జంధినిగూడఁ దన్నునువునం ♦ దింతైన సందీయక
త్యంతంబున్ రసపొక్కుట్లొడమున్ ♦ దధ్నింబటంచున్ నభ
కాంతారత్నము చెప్పెనోయన మహా ♦ గాఢతిథౌతచ్ఛలిన్ 97

అ॥ వె॥ తాను జంద్రరేఖ ♦ నా నెనంగుడునంచు
నాని పుష్పితొత్తు ♦ లోననుబ్బుఁ
దాని నేతునంచు ♦ దా గోపమునవచ్చె
నో యుంగ జంద్రు ♦ డుదితుడయ్యె॥ 98
వ॥ అయ్యనసరంబున-

ఉ॥ వేంకట సోమ చూజియును ♦ వేంకటసానియు శ్రేష్ఠతె కడున్
బొంకపు మాటలున్ వగలు ♦ బుడులు దద్దయుజెప్పుకొంచు లో
గొంకకనీలభూనిభుని ♦ గొల్లనలోనికీదాని దూర్చిపూ
కంకటి చెంగటన్నులుప ♦ గన్గొని యానరపుండ్ర వేడుకన్॥ 100

ఉ॥ దిగ్గన లేచి డుడగిడి ♦ ధీవర! యజ్ఞముం జేసినావు మాన్
బంగ మేము మన్మథ వి ♦ వద్దశనుండి తొలంగ నిప్పుడి
సిగ్గురి కన్న వాల్చీతివి, ♦ చెప్పగ శక్యమ నీప్రభావ? మీ
వని గాక బాహుకనె ♦ యారయ వేంకట సోమశీధిరో॥ 101

అ॥ వె॥ యెగ్గ మానసుడవు ♦ యేదాంతగుడవుసో
మామగుడివు నీవు ? మామనైతి
మాను బున్నిమిలమి ♦ జేకూతె నో! జంద్ర
రేఖమీలు చంద్ర ♦ రేఖవలన॥ 102

క॥ నావుడు నో ప్లియెను
దేవా! తావకటాక్ష ♦ దృష్టిపలన నే
కావింపతి గ్రతు విడు డిడి
నీకున్నియలించి వలచె ♦ నీలగృహలా॥ 103

సీ॥ కైశ్యంబుకదంబు ♦ ఘనగోధచంద్రమా
ఖండంబు భూద్వంద్వ ♦ కముధనుస్సుం
చితుస్సులు చకోర ♦ పక్షు లోష్ణంబు పీ

యూషధరస్సు ప • యోధరములు

మోషధరగంధముల్ • మలినరోమాళి పి

వీలికాక్రైణి; గం • భీరనాభి

విచిత్రా కటిమహా • విపుల సునేది ప

తౌమరసంబు మ • దన సదనము

౧॥ సాండువాన్వీభూరుహ • పత్రమిన్ద్ర

సరస సౌందర్యవతి యగు • చంద్రరేఖ

వీరదొరకెను, సంభోగ • నిహితలీల

నక్కనేలుము నీలాద్రి • ధరణిపాల॥

104

౨॥ వె! నీని రత్న యీమె • నానేస్తురాలు, మె

మిరుపురమును నీకు • హేతుల మెల్లు

నాకదహా? యటంచు • జడ్రహస్తము జెచ్చి

ఘటనిచేసి నూచి • యప్పగించి॥

105

౩॥ ముప్పదియాతేండ్లదిమం

జెప్పడు నొక్కరుని బొంద • జేలాగున నీ

విష్పడు ద్విక్రొనియెదో?

మొప్పెలనము మానవలయు • ముందటనెనిలో॥

106

౪॥ అని మఱియును.

౫॥ కంపేపారెడు మంచిగుంధయును • కాక్రైణిపన్నీరుక

ప్రంపున్వక్కులు నాకలున్ దబుకుతో బర్హక మం దుంచితా

దంపతోన్వీరకాలభోగ్యమనువు • భంబుల్ మహాపన్వరం

బింపారన్ బలియించి వేంకటమనీ • స్త్రీద్రుంహ మోదంబునన్॥

౬॥ తౌగామార్గము జూచిమంగళ ముహూ • ర్తింబిప్పుడేతెంచెగా?

యో రాజాగ్రణి! పుస్తైక్కు మిజా • గూనంగ నేలా? ధ్రువం

తే రాజా వరుణో యటంచు నుడువన్ • దేహంబు నీపింప ద

౭॥ న్నారీకందర్భునన్ ఘటించెను సువ • ర్ణప్రస్ఫురశ్శాస్త్రమున్॥

౮॥ తలబ్రాలు వోయ నవి జిల

జల జాల్మొని మదనసదన • సిగ్గనల్లిపె

బాలిచెను భావిసురతసం

కలితేదియ మిట్లు పెని • గవ్వననుగతిన్ ||

13

న|| అనంతరంబున మేకటశాస్త్ర యిట్లునియె||

శ్లో|| యభస్యపుష్పిణీం చంద్రరేఖామలముఖీమయా
చంద్రరేఖాంభగవతీం త్వం నీలాగ్ర ప్రజాపతే ||

112

శ్లో|| త్వస్మందిరే బహుళకాంచనసిద్ధిరసు
వంశాభివృద్ధి రధికాస్తు శివారవోఽస్తు
బాలాగ్నకోటిరుచి రస్తు మలేతరాస్య!
నీలాగ్ర పుణ్యజవర్య హరిప్రసాదాత్ ||

113

న|| అని యాశీర్వాదించి యిట్లునియె.

114

క|| స్మరణాదిరాంగణంబున

కరిడంతక్షరములురచి • గాఢరతుల భీ

కరభంగి జేయ కిచ్చడు

తురతుర నవ్వెసుక మెల్ల • ద్రోయగవలయున్ ||

115

అ|| నె|| అకు పోకె నెట్టి • లోనువగాబట్టి

పూసి మెల్ల నివిరి • నూకవలయు

థాక జేసివేగ • నాకంగ బొ వస్తు

నికడక్కె జుంద్ర • సేలభూజ ||

116

న|| అపుడు మేలనాని యిట్లునియె.

117

క|| బొలనుమీ, నోలనుమీ

బేలనుమీ, గాఢరతుల • బెంపేద గడవో

సోలింపక తూలింపక

పాలింపుము, చూచెనీను • పాలయ్యె నికన్ ||

118

క|| డా సి య విడెము మరుచె

గాసిండ్గొత్త కురున్ • నా మచ్చకగా

జేసిండు నొమ్ముసిదపక

సీ నేల కెల్లనోర్పు • సేలస్యపాలా ||

119

న|| అని చంద్రరేఖించి యిట్లునియె.

120

క॥ సహోదా? పబువీతడు

యెచ్చమునకు నచ్చమునకు • యిచ్చలయిడిగా
యిచ్చును హెచ్చుగ గొలువుమా
సన్ను యిటుల నేరబోక • సందరలేకా॥

121

క॥ దేవేరిఁ గేశెదవు న

ద్భావమున నితడు చేత • బట్టిన నీ, వో
పూవుంబోడిరొ విటనం
భావన పైదలపు విడిచి • బట్టి గొలువుమా॥

122

నీ॥ పాటపాడు మటన్న • బాడకయెలుగెన్ని

వదరి రోదనము చే • సెదవుసుమ్ము
కాల్గొమ్మమనివేడ • గడువడినొత్త క
నెరురొత్త మని శలి • కెదవు సుమ్ము,
తముల మగదిమ్మన్న • దమినీక క్రమ్మ
నా కిమ్మటంచు బె • నగెడు నుమ్ము,
రితికి రమ్మని పిల్వ • గాగిల్లిడాయక
యదనున గడకు • బోయెదవుసుమ్ము

అ॥ నే॥ తురకదుండిగాడు • దూదేకలియు గాడు

పసులవాడుగాడు • బట్టుగాడు
మనల నేలునట్టి • మనుజనాధుడితండు
సెప్పినట్లు నీవు • నేయు చంద్రి॥

123

వ॥ నావుడు నతం డిట్లనియె.

124

ఉ॥ పుత్త డిక్కిలుబొమ్మ యన • బోలెడు బోలెడు యోని చందిరికొ

హత్తగఁ దోడితెచ్చి విర • హార్తి హరింపగజేసినావు నీ
కుత్తమభూషణంబరన • ముత్తరమిచ్చెద వేగనందు మో
యత్త! వలగ్న నిజ్జెత్తి • యత్త! వేంకటసాని జానుగన్॥

125

క॥ అన నవ్వచు వారిద్దరు

జని రంతట నీలవిభుడు జంద్రినిగని నూ

తన మనసకేళి దేలెద

నని లోపల మోహ మొదలి ♦ హస్తము పట్టె॥

126

క॥ తల వంచి పట్టెకంకటి

గల దండము వట్టి నదల ♦ గా నొల్లక తా

వెలవెలఁ బోవుచు సిగ్గుం

గల బాలిక వోలె బెనఁగ ♦ గా నాతండు॥

ఉ॥ ముంగటికుచ్చు పట్టెగొని ♦ మోహమునన్ దన శయ్య జేర్చి వా

రాంగన వింత సిగ్గువడ ♦ స్వర్ణమె? యెందరజక్క బెట్టె

దొంగతనంపు టి వగలు ♦ ద్రోచి హసన్ముఖ నయ్య గొగిట

లొంగఁగ బట్టి నన్ను రతి ♦ లోలుని జేయుము నీకుమ్రెక్కెద॥

ఉ॥ చంద్రుడు మింట నంటి సర ♦ సంబుగ నగ్నికరాళవిస్ఫుర

చంద్రికఁగాయజొచ్చె నుమ ♦ చాపుడు బాణము లేయజొచ్చెనో

చంద్రి! విలాసవిభ్రమ వి ♦ శాలకభారసలీల మీఱఁగా

సాంద్రకృపాకటాక్షమున ♦ జక్కగ గన్గొని కోర్కె దీర్చుమా॥

సీ॥ సకల భాగ్యము లిప్పు ♦ చక్కెర కెమ్మోవి

చవులు చూసింపవే ♦ చంద్రరేఖ!

శంబరాంతకుచేతి ♦ శరముల కోర్వను

జక్కఁ గొగిట డాచు ♦ చంద్రరేఖ!

చల మేల పూనెదు? ♦ నరపు నిల్వగ జాల

జన్ను లుటగ నిమ్ము ♦ చంద్రరేఖ!

తాళ జాలను నీదు ♦ కాలికి మ్రొక్కెద

స్మరయందిరము జూపు ♦ చంద్రరేఖ!

గీ॥ కడకు బోవక నెమ్మోము ♦ ముడుచుకొనక

సిగ్గు విడనాడి నను గటా ♦ క్షీంచి నీదు

కన్నె సాయంపు రతికేళి ♦ గలియ నిమ్ము

జాగుచేయక కటకపు ♦ చంద్రరేఖ॥

130

క॥ నీకున్ దాస్యము చేసెద,

నాకున్ గల ధన మొసంగి ♦ నానాగతులన్

దైకొని రథి న న్నేలుము

ప్రాకటముగ జ ద్రసాని! • పల్లవపాణి॥

131

చ॥ సిగ విడి జాట, మోమునయి • శెమ్మటబిందువు లూర, గబ్బి చ
నొగడలు నిక్కదేటఁ దెలి • ముత్తైపుబేరులు శయ్య జేరఁగా,
భగ మతిసార మూర, జల • పంకకళంకత జేలువారఁ గా
నగఁ బురుషాయితంబున న • విశ్వము నేలుము చంద్రరేఖిలో!

క॥ నా విని శిరావనన్నిభ

కేవలనుస్మిగ్గమదన • గృహము చెమర్చు

గా వాలు బెళుకు జూపుల

దా వలనఁగ నతని మోము • తప్పక చూచెన్॥

133

క॥ యటు నతఁ జూచిన నాతఁడు

శత్రుకున నిద్రె సమయ మనుచు • దమి దీరఁగ గాఁ

నిట నొత్తి మోవి మధు వఱు

గుటుకు గుటుకు రనుచు గడుపు • కొలదికొ గ్రోలె॥

సీ॥ బుడికిండ్లవంటి • బుగ్గులు చుంచించి,

గొబ్బాచుచ్చు గేరు • కురులు నిమిరి,

కిప్పచిప్పలవంటి • కన్నలు ముద్దాడి,

యూదబొడ్డున కరం • బూది నిలిపి,

కొలివి తిత్తుల బోలు • కంచములు పీడించి,

మరగాళ్ళ దెగడెడు • కగములంటి,

కొంగకంఠమువంటి • కుతుక గోరులనించి,

పులిబోనుబోలెడి • వెట్టివల్లు

గీ॥ వెడద కుంచములో వ్రేలు • వెట్టివల్లు

యోనిలో గామదండము • నొత్తి గూర్చి

వెనకకును ముంగిలికి నూఁగి • కొనుచు నీల

ధారుణీశుండు వడివడి • దాఁక నదియు॥

135

క॥ మును నల్లమందు మాజము

తిని యున్నది గాన మేను • తిమ్మిరిగొని యా

తని తాకులకు జలింపక

తన నేరుపుకోపు జూప ♦ దలచి కడంకన్॥

136

క॥ భగము విగసింపజేయుచు

బిగబట్టుచు లోన జొర న ♦ భేద్యంబుగ ద

ప్పగ ద్రోయుచు జెణకించుచు

విగి తొడలం బట్టి పట్టి ♦ బిట్టలరించె॥

137

సీ॥ పారదోసమ వీర్య ♦ ధారాతత భగంబు

స్తనచర్మ భస్మికా ♦ తాంశనంబు

కక్షప్రదేశ ని ♦ స్తతఘర్మ సలిలంబు

చక్రక్రమచపేట ♦ చాలనంబు

భూరితరాచాన ♦ మారుతోహతంబు

ఘనదేహ దుష్కంధ ♦ గంధిలంబు

శునకబంధవిశేష ♦ వినమితమేత్రంబు

క్రీడారచితపాద ♦ తాడనంబు

సీ॥ గ్వాభస్వరనిస్సర ♦ స్వామ్యనచన

మమితరోదన జలపూరి ♦ తానంబు

చంద్రరేఖాభివానవే ♦ శ్యా లాస్య

ప్రథమసురతంబు నీలభా ♦ పరిగరంచె

138

వ॥ ఇవ్విధంబున సమరతి గావించి నప్పుడప్పుడు పుంజోటిమిన్న
మున్నెరికంబున నన్నెలాది రాసపుంగవులైలుంతుంచి హుంకరించి జంకిం
చుకయులేక సంగోచంబు మాని 'ఇంక నాచేతం జిక్కిరి, వెక్కడికి,
బోయెదవు? నిలునిలు, నాయువరతి చమత్కారంబు తోరంబుగా
జూపెద బరాకుగాకు రాకొమరా! మాతాడక నాకేమి మెప్పు లిప్పు
డిచ్చెదవో మది నెంచుకొమ్ము' అని చెక్కిలిరొక్కి యక్కునం గ్రక్కు
నం దన లంబమాన వీనస్తనంబులు గదియించి నునునొడల గుదియించి
వదలని మదంబున ముదంబునజంన మదనసదనంబున నతనిమేహంబును

నమోఘంబుగా దగిలించుకొని ముచ్చురమ్ముగా దొమ్మరికొమ్మ గడ
 గదసియాడు చందంబున సంభ్రమించుచులొగ్గినై చుచందంబున నొత్తుచు
 మేను మేనహస్తీపుచుఁ దత్తిరింపకఁ గొంచెపడక దిట్టతనంబు
 దెచ్చుకొనివిచ్చలవిడి ముచ్చట తెల్లం దీర జనుబుట్టల గట్టిగ బిగబట్టి
 యిట్టు బెనగకఁ దడబడక గుప్పచెడకఁ జేతులు ప్పవివకఁ నెదురు
 దట్టింపుమని చేయి మార్పు మార్పుమని, యడుగు తప్పెనని మించ
 బలుకుచు గులుకుచు గోడపాయంపు నాడెంపు సాలెవాడు ఘభుకు
 ఘభుకు మన బలక చులుకుగ దాటించు నాటంబున నోటువడక నీటు
 జూపుచు, బరిభ్రమణచేగంఘునంగరసాదభూషణ విశేషంబులుఘ్లుఘ్లు
 మని భీషణంబుగ ఘోషింప నవ్వారయోషాలలామంబు పెదవి పెదవిం
 గదియ దన నిడుదవాడి మొనసంటంబట్టి పీల్చుచు చిట్టికుట్టి వెండ్రుకల
 తొట్టకొప్పు వీడి యక్కటి ప్రదేశంబున నటియుంప గుండలంబులు గండ
 తలంబునం దాండవింపఁ గోర్చదకంప సొంపునం బెంపారు కంపుమేయల
 ననూనంబుగా గ్రమ్ముముమ్మరంపు జెమ్మటసోన లతని మర్భరతర నం
 వృథమానదేహశాల్మలీ ద్రుమంబునందు దిశజాణ వీరులసివం బెల్లిన
 లాగున నూగులాడు చుండంగని యా ప్రజాపతి నేద గీర్చుకొని క్రమ్మ
 నమ్మరుదుంబున కెదిరించి వలదని చలమ్ము హెచ్చు బెచ్చుపెరుగు
 మచ్చరంబున నమదమ్ముగ నదుముకొనిన నదియు నదలక వదరుచు
 గుదిగొన్న తమకంబునం దలంకక నెదురుదాక యక నిద్దలుం దద్దయు
 సంభ్రమంబును జలంబును జయకాంక్షయు బెనంగొన నగ్గలంబుగ
 నిగ్గుచు వెనుకకుం దగ్గుచు మొగ్గరించుచు బగ్గలు సెప్పుకొనుచుఁ జెండు
 చెండుగ బండబండగ దాకులాడు నెడ నచ్చంద్రరేఖి భూవిబుజన సం
 యోగజనిత చాతుర్య కళాధుర్య కావున మొగ్గవేసి యోటునడగజేయ
 నమకట్టిన నాదిట్టమట్టితేడును బహుగణికా విలాసిసీదాసికా సంభోగ

సంభృతనైపుణగుణగణగణ్యుడు గావున వెనుదీయక నును దొడలం
దాని సడుము బిగించి మా తొడ్డుమః దెబుకు దెబుకు మను చప్పుడు
లుప్పటిల్ల బిట్టబిట్టచేతల నిట్టుకొని గుట్టువదలక పట్టువట్టి సూటిఁ దప్పకుం
దగఁగఁబూరి మూర్కొన్న మహిమంబులడంబున జిత్తుకుక్కల విధంబునఁ
చీంబోత్తులభాతి; మాలమానఁగీండ్లం జోలె, మార్తాలంబుల కైవడి
మనకంపు బెనుబాముల చందంబునఁ మదించిన కోడిపుంజులమాడ్కిఁ
లకుముకుల లాగున, గొత్తెపొటేళ్ళభాతి, గుంటుక దోలు లీల కొర్తవే
సిన కైవడి చిట్టాముదముల గ్రుమ్ము నేడ్పున గొంకు జంకులేక, సమర
తి; యువరతి బంధంబులం దేల జిలజిల మరుజలంబులు జాలుకొని తడి
యశయ్యాతలంబునం బడి వెల్లి విరిసి సెలయేరులై పాతె మహామైధు
ననంకల్పనంభోగ క్రీడా విరోధులును చూచుచుండు తొడల
తొడలును, బాహువుల బాహువులును, మోవిని మోవియు, మొగం
బున మొగంబును, పదాబుల పదంబులును, నురంబున నురంబును
భగంబుల లింగంబును, గదియ గొంగలించుకొని దీర్ఘనిద్రా సమాయు
క్త నేత్రులై పడియుండి రనంతరంబున.

139

క॥ తమ్ముల జక్రమ్ముల నధి

కమ్ముగ బాదించు రాజు • కాంతి దొరగివే

గమ్మున గ్రుంకె దద్దితి

గ్రుమ్ము నీలాద్రిరాజు • గ్రుంకక యున్నే॥

140

క॥ ఆలనీలాద్రిమహీపుం

డెలమని జుద్రిని రమించు • యెంతయు దేజో

బలహీనుడగుచు దేలువక

దేలుపు వొడమి నల్లు తూర్పు • తెలతెలవారె॥

141

క॥ ఇనవంశ సంభవుండే

ఘననాగ్నంబు వొరగి • కాముకు డౌ నీ

- లన్వపతిః గా దన నివకః
జనుచేంచె ననంగ నపుడు • సనిశ్చయ వోచె॥ 142
- తే॥ 11॥ అంత జింతలపాటి • నీలొనెరాజు
మొగము వెల వెల బోవంగ • సగుడి లేచె
చంద్రరేఖయు ముఖకాంతి • నశలినలుల
ననుమకొంచును మేల్కొంచి • మనలుమండె॥ 143
- న॥ అత్తత నా రాక్షోముడు హుగూర్చి యుల్లనియె.
2॥ నావంటి రసికు డెందముఁ
కేవలముగ గరగ జేసి • కేరుచు మిగులక
భానభవకేళి వాసుని
గానించితి నీకనాటి • గారే సాగుల్॥ 145
- 3॥ నీ మొగము నీ త్రికోణము
నీ మెలుగుం గన్నదోయి • నీ నునువొడలుకో
నీ మోవి నీ కుచంబులు
నామది నిక మఱవజాల • నమ్ముము బాలా! 146
- క॥ సొమ్ములు చీరలు నరాల
సమ్మతమున నీకనిత్తు • సత్యం బికనా
సొమ్ములు యుండుము విటనం
ఘమ్ములతో జెలిమిమాని • కలిసి యెపుడు॥ 147
- అ॥ వె॥ సాని దాన సంఘ • బూని లోలోనెచ్చ
కాండ్రగూడనేను • గాంచినపుడె
చన్న ముక్క యోని • నున్న గొల్లియు జిత్రి
కొప్పగోసి వెళ్ళ • గొల్బవాడ॥ 148
- క॥ రాయవరంబున నీ క
శ్యామల గేహంబుగట్టి • యందుంచెద నీ ✓

వేయిడకుఁ బోకయుండుము

నియండునె యుండువాడ ♦ నేనహోటాన్॥

శే॥ గీ॥ నావుడు న దిట్టు లనియెను ♦ దేవ! నాకు

నీవు దయదండఁ కుట్టు ♦ కేవలముగ

నగలనామ్రాజ్య మిచ్చుటె ♦ సంశయంబు

లేదు, సేదాననై యుండు ♦ మోదమునను॥

150

క॥ నీకం టులోనిచుట్టము

నా కిచ్చెడు వాడుగలడె? ♦ నానాగతులన్

జేకొని కాపాడుము సుగు

ణాకర! యెన్నరేనిజేర ♦ నరుగకయుండున్॥

151

వ॥ అంత సంతుకుసున్నె గోలియొద్ద నక్కచందంబున ద్వార
బాధమ్ముకడఁ గాచుకొని మున్నవాడు గావున వేంకట సోమయాజి యి
దింతయు నాలించి తటస్కున లోనికిం బ్రవేశించి యిట్లునియె.

క॥ ఇష్టవినుము చంద్రశేఖా!

భవకమునలెనిన్నఁ జేత ♦ బట్టి యెవరినిన్

నిషయింప నీయ గట్టిగ

మృచ గా దని పలికె , మిగులప్రేమదలిర్పన్॥

152

వ॥ అయ్యనసరంబున.

సీ॥ ప్రాతఃపుట్టముగట్టి ♦ పూతచేదిరవెట్టి

పాతచెప్పులు మెట్టి ♦ చేతగట్టి

కోల సోలుచు బూని ♦ చాల మధ్యంబాని

చేలుకొందును, సూను ♦ గ్రాల యోని

పుండ్ల కిగలువ్రాల ♦ జుండ్లు బొడ్డునఁ దూలఁ
గండ్లపుసులుగార ♦ రొండ్లువేల
నోర దేగుడుగాఱ ♦ యూర బేరముమీఱ
సారె వయ్యెదజాటి ♦ యోరజేర

గీ॥ దారి నెమునఁచు బడబడ ♦ దగ్గుకొనుచు
నపుడు వేంకటసాని నీ ♦ లాద్రిరాజు
గొల్లెనకు నాతులటుసాయ ♦ గొనుచు లోని
కరిగి చేయెన్మి మ్రొక్కెయి ♦ ట్లనుచు బలికె॥

155

క॥ నీబానిసతొ త్రిది; దయ
చే బాసల నిచ్చి చాల ♦ జేప్పట్టుమికన్॥
గాబాగూబిగ జేయక
నీబంటిని గూడు గుడుపు ♦ నీలాద్రివృసా!

156

వ॥ అనిన నతం డత్యంతసంతోష స్వాంతుండై యట్ల చేసెద
నని దానికిం బీతాంబగ్రాదికంబు లొసంగి చంద్రియె లోకంబుగా మె
లంగుచుండె.

157

॥నీ రతిఁ జేసి యలసిన ♦ ధృతి దాని మన్మథా
గారద్రవంబెల్ల ♦ గడిగితుడుచు
నాకుజుట్టి యొసంగి ♦ నది తమ్ములముసేయఁ
దమ్మగై కొని నోర ♦ గ్రుమ్మినమలు,
నది మదిర గొనంగ ♦ నది మంచిదేయని
తచ్చేషహాల మో ♦ దమురద్రావు,

నిదురించు తరిదాని ♦ పదియులు దొడలుగ్రీ

కోణంబు సుఖముగా ♦ గ్రుద్ది పిసుకు

గీ॥ మెల్లనే దాని మంచము ♦ నల్లిజంపు

లావుగుబ్బలగండ మ ♦ లంది నిడుద

క్రొమ్ముడిని పూవుతెత్తుల ♦ గూర్చువలపు

గులుకనీలాద్రిభూపాల ♦ మలపారుండు॥

157

క॥ ఇల్లెఱుగక పట్టెరుగక

యెల్లధనము దాని కీచ్చి ♦ యెగును సిగ్గుకొ

జెల్లగ దత్పా దద్యయ

పల్లవముల దండ మురిసి ♦ పడి కాపుండె॥

158

తే॥ గీ॥ పుడమిపై గూదలంజెకు ♦ బుడ్డవేడ్కె

కాడనెను మాట చంద్రరే ♦ ఖకును నీల

ధరణీనరునకు జెల్లెను ♦ దత్కభావి

ధాన మెఱింగిచితిని నీకు ♦ దధ్యముగను॥

159

తే॥ గీ॥ అనుచు దంబళ వీరభ ♦ ద్రాచార్యమణికి

నంబి నరసింహు డతులితా ♦ నందహృదయ

కమలుండై చెప్పి యంతట ♦ సముచితగతి

నతని వీడ్కొని చనె ♦ దేవ తార్చనకును

క॥ వాచాగోచరముగ భువి

నాచంద్రార్కంబు గాగ ♦ హాస్యరసముచే

నా చంద్రరేఖ గథయును

నీ చరిత్రయుఁ జెప్పినాఁడ • నీలవృపాల॥

162

క॥ ఈ కృతికి నమముగా గృతి

నే కవులును జెప్పజాల, • రిది బిరుదము; భూ

లోకము నాజాల లోపల

నీకు దొరకె హాస్యలీల • నీలవృపాల॥

163

చ॥ ధరణియు మేఘమార్గమును • దారలు దామరసాస్త్రచంద్రుడి

క్మరటిగిరింద్ర శేషఫణి • కంధికిటీశ్వరకూర్మ నాయకుల్

స్థిరముగ నెంతకాలము వ • సింతురు, తత్త్రియ నీ ప్రబంధము

ర్వర సరసోత్తముల్ కవులు • వర్ణనసేయగ నుండు గావుత॥

క॥ చేటి వధూటికాకుచ

కోటిసంలబ్ధవిపుల కోమలవంశో

త్పాటనకర నఖర! నీ

శాటోపమఘోరరూప • యార్యదురూప॥

165

స్వగ్విణి! రాచి రాజాన్వయా! రామ దావానలా!

యాచకాస్తోకమేఘాఘర్షుంఝూనిలా!

నీచవారాంగనా నిత్యరత్యాదరా!

పాచకాధార! నిర్భాగ్య దామోదరా॥

166

— గద్యము. —

ఇది శ్రీమజ్జగన్నాథదేవకరుణాకటాక్షపీఠానంతరసంస్థాపితా
 విచిత్ర సలలితాస్తంబసూత్ర కౌండిన్యసగోత్రకూచిమంచుల
 పవిత్ర గంగనామాత్య పుత్రి మానితానూన సమాననానా
 విధరంగత్రిలింగదేశభాషావిశేషభూషితాశేషకవితావిలా
 సభాసురాఖర్వసర్వలక్షణ సారసంగ్రహోద్దామశుద్ధాం
 ధ్రరామాయణ ప్రముఖబహుళప్రబంధ నిబంధన
 బంధురవిధాన నవీనశబ్దశాసన బిరుదాభిరామ
 తిమ్మకవిసార్వభౌమనహోదగ గురుయశో
 మేదురవివిధవిద్యజ్ఞానవిధేయజగన్నాథ
 నామధేయప్రణీతంబైనచంద్రరేఖా
 నిలాపం బను హాస్యరసప్రబంధ
 రాజంబునం తృతీయా
 శ్వాసంబు
 సత్సంబును
 శంపూర్ణము.

